

Obsah

Obsah	6
Seznam použitých zkratek	8
Úvod	9
1 Vymezení pojmu „specifické vývojové poruchy učení“	11
1.1 Obecná charakteristika poruch učení.....	11
1.2 Dyslexie	12
1.3 Dysgrafie	13
1.4 Dysortografie	14
1.5 Dyskalkulie.....	14
1.6 Dyspinxie.....	15
1.7 Dysmúzie.....	15
1.8 Dyspraxie.....	15
2 Příčiny a projevy SPU	16
2.1 Příčiny SPU	16
2.1.1 <i>Genetické příčiny</i>	16
2.1.2 <i>Exogenní příčiny</i>	17
2.2 Projevy SPU	18
2.2.1 <i>Projevy v chování dětí se SPU</i>	20
3 Reedukace SPU	21
3.1 Obecné zásady nápravy SPU.....	21
3.2 Reedukace Dyslexie	23
3.2.1 <i>Technika čtení (dekódování)</i>	23
3.2.2 <i>Porozumění čtenému textu</i>	24
3.2.3 <i>Metody nápravy dyslexie podle Zdeňka Matějčka</i>	25
3.3 Reedukace dysgrafie.....	26
3.3.1 <i>Hrubá a jemná motorika</i>	26
3.3.2 <i>Držení psacího náčiní</i>	27
3.3.3 <i>Uvolňovací cviky</i>	27

3.3.4	<i>Psaní písmen</i>	27
3.4	Reedukace dysortografie	28
3.4.1	<i>Dysortografie- gramatické chyby</i>	28
4	Systém péče o děti se SPU	30
4.1	Dys - centrum	30
4.1.1	<i>Dys - centrum Praha o. s.</i>	30
4.2	Pedagogicko – psychologické poradny	31
4.3	Integrace žáků se SPU do klasických základních škol.....	32
4.4	Základní školy pro děti se specifickými poruchami učení	33
5	Metodologie k šetření	34
5.1	Analýza dokumentace	37
5.2	Pozorování	37
5.3	Řízený rozhovor	38
5.4	Kazuistiky	38
6	Získané informace	39
6.1	Pedagogicko – psychologická poradna	39
6.2	Základní škola	43
7	Kazuistiky vybraných žáků	47
7.1	Kazuistika I.....	47
7.2	Kazuistika II.	49
	Závěr	51
	Resumé- Summary	54
	Seznam použitých zdrojů	55
	Seznam příloh	57
	Přílohy	58

Seznam použitých zkratk

ADD	Porucha pozornosti (Attention Deficit Disorders)
ADHD	Porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou (Attention Deficit Hyperactivity Disorders)
CNS	Centrální nervová soustava
ČR	Česká republika
IPPP	Institut pedagogicko – psychologického poradenství
IVP	Individuální vzdělávací program/plán
MŠ	Mateřská škola
PAS	Porucha autistického spektra
PPP	Pedagogicko – psychologická poradna
PU	Poruchy učení
SPCH	Specifické poruchy chování
SPU	Specifické poruchy učení
SŠ	Střední škola
ZŠ	Základní škola

Úvod

Specifické vývojové poruchy učení jsou dnes velmi aktuální a rozšířené téma. S přibývajícím počtem diagnostik poruch učení roste zájem o tuto problematiku mezi odborníky, pedagogy, rodiči i laickou veřejností.

Uvedené téma je mi dlouhodobě blízké a zajímám se o něj. V rámci praxe na vysoké škole jsem navázala spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, konkrétně při projektu „Pampeliška“, zaměřeném na práci s dětmi se specifickými poruchami učení. Tato praxe mi pomohla seznámit se s daným problémem osobně a zapojit se v činnostech s tím souvisejících.

Cílem praktické části mé bakalářské práce je detailně představit dvě instituce pracující s dětmi se SPU, analyzovat jejich metody nápravy SPU a sestavit kazuistiky dvou vybraných žáků.

V první kapitole popíši všechny názvy poruch učení alespoň v obecné rovině. V práci se zaměřuji zejména na dyslexii, dysortografii a dysgrafii. Někteří autoři odborných publikací tyto tři uvedené poruchy označují pod souhrnným názvem dyslexie, jelikož jde mezi nimi o velmi úzkou spojitost. Rozlišují je pak jen tehdy, je - li třeba je od sebe odlišit z důvodu diagnostiky a reedukace konkrétního jevu. Dále považuji za velmi významnou poruchu dyskalkulii. Ostatní poruchy jsou pochopitelně také významné, nevyskytují se však v takové míře.

Ve druhé kapitole se zaměřím na příčiny a projevy SPU a na jejich odraz na psychice dětí a životě jejich rodin. Třetí kapitolu věnuji obecným metodám reedukace poruch učení i konkrétním metodám nápravy dyslexie, dysgrafie a dysortografie včetně nástinu potřebných pomůcek k reedukaci. Poslední kapitola teoretické části představí systém péče o děti s SPU v České republice, resp. kdo se vzděláváním a péčí o tyto jedince může zabývat.

V praktické části své práce se zaměřuji na představení Pedagogicko-psychologické poradny pro Prahu 7 (dále také PPP) a Základní školy pro děti se specifickými poruchami učení U Boroviček, na Praze 6 (dále také ZŠ). Uvádím složení a počet jejich žáků, pomůcky pro reedukaci SPU a samotné metody nápravy poruch učení. Dále jsem zpracovala kazuistiku dvou vybraných žáků. Bylo mi umožněno nahlížet do materiálů se svolením pracovníků institucí a jednotlivé dokumenty s jejich pomocí analyzovat.

V závěru práce bych chtěla být schopna odpovědět na následující otázky:

- V jaké míře kladou dané instituce důraz na spolupráci s rodinou dítěte se SPU?
- Využívá PPP a ZŠ shodné metody reedukace SPU?

- Jak jsou spolu schopné obecně spolupracovat pedagogicko-psychologické poradny a základní školy pro děti se SPU?

1 Vymezení pojmu „specifické vývojové poruchy učení“

1.1 Obecná charakteristika poruch učení

Pojem specifické poruchy učení označuje obtíže při osvojování základních školních dovedností: čtení (dyslexie), psaní (dysgrafie, dysortografie), počítání (dyskalkulie) i pohybových dovedností (dyspraxie) či výtvarných dovedností (dyspinxie) a hudebních dovedností (dysmúzie). Tyto obtíže jsou neočekávané v porovnání s věkem a rozumovými schopnostmi dítěte.¹ Specifické vývojové poruchy učení bývají také definovány jako neschopnost naučit se číst, psát a počítat pomocí běžných výukových metod za průměrné inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti. V současnosti se děti s touto problematikou označují také jako žáci se specifickými vzdělávacími potřebami. To jejich problematiku vystihuje snad nejlépe, protože kromě reedukace jejich poruch je potřeba často použít i jiných výukových metod, speciálních pomůcek a způsobů hodnocení a klasifikace.²

Uvedené obtíže vznikají na základě dysfunkcí centrální nervové soustavy. Poruchy učení se mohou objevovat současně i s jinými handicapujícími podmínkami (mentální retardace či poruchy chování) nebo vnějšími vlivy (nedostatečné vedení popř. kulturní odlišnosti). Poruchy učení však nejsou přímým důsledkem těchto vlivů nebo podmínek.

„Uvedené poruchy se neprojevují pouze v oblasti, kde je defekt nejvýraznější. Mají naopak řadu společných projevů. Objevují se ve větší či menší míře poruchy řeči, obtíže v soustředění, poruchy pravolevé a prostorové orientace, často je nedostatečná úroveň zrakového a sluchového vnímání i další obtíže. Použití tohoto pojmu ukazuje na vzájemnou příbuznost jednotlivých typů poruch učení.“³

V zahraniční literatuře nalezneme následující výrazy pro poruchy učení. Americká literatura užívá pojem „learning disability“, britská „specific learning difficulties“, francouzština „dyslexie“, němčina „Legasthenie, Kalkulasthenie“

Lékařská terminologie

Specifické poruchy učení jsou předmětem zájmu pochopitelně i jiných oborů, než jen pedagogiky a psychologie. Zabývají se jimi i lékařské vědy. Podle revize Mezinárodní klasifikace nemocí z roku 1992 se užívá speciálních pojmů a klasifikace. Poruchy psychického

¹ ZELINKOVÁ, O. *Cizí jazyky a specifické poruchy učení*. Havlíčkův Brod... Tobiáš, 2005. str. 4.

² JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Metody reedukace specifických poruch učení: Dyslexie*. Praha: D+H, 2004, str. 11.

³ ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2009, str. 10.

vývoje jsou označeny F80-F89. F80 jsou *specifické vývojové poruchy řeči a jazyka*. Dále je podčlenění- F80.0 *Specifická porucha artikulace řeči*, F80.1 *Expresivní porucha řeči* atd. F81 představuje *Specifické vývojové poruchy školních dovedností*. F81.0 *Specifická porucha čtení*, F81.1 *Specifická porucha psaní*.

Historie

Vlastní historie dyslexie zřejmě sahá do 2. poloviny 19. století, kdy francouzský neurolog P. Broca objevil určité místo v čelním laloku levé mozkové polokoule, které řídí naše mluvení po stránce motorické.⁴ Další objevy významných neurologů vedly k poznatkům, že různá poškození příslušných mozkových center úrazem, nádorem, výronem krve apod., kdy řeč již byla vyvinuta, vedou k afáziím. Po té vedl už jen krok k poznání, že následky mozkových poškození mohou být menší a „výběrovější“ a týkají se řeči mluvené i psané. Německý internista A. Kussmaul pravděpodobně první použil výrazy „slovní slepota“ a „slovní hluchota“ v monografii o poruchách řeči. Zřejmě nejvýznamnější osobností dyslektického bádání je Samuel Torrey Orton (1879-1948). „Ortonova dyslektická společnost“ se sídlem v USA, je dnes velkou organizací sdružující zájemce o problematiku dyslexií.

Naše historie specifických poruch učení je spojena s tehdejšími docentem nervových a duševních chorob Karlovy Univerzity Antonínem Haverochem, který v roce 1904 zveřejnil článek „O jednostranné neschopnosti naučiti se čísti při znamenité paměti“. Takto profesor Haveroch definoval dyslexii. Její příčinu nacházel v drobných anomáliích řečové oblasti levé poloviny kůry mozkové.⁵ S prvními nápravami dyslexie se u nás začalo v roce 1952 zásluhou J. Langmeiera (tehdejší psycholog Dětského oddělení Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě) a O. Kučery (primář tohoto oddělení).

Od roku 1974 se konají světové kongresy o vývojové dyslexii. První byl v USA, menší konference se odehrávala i v Praze roku 1989.

1.2 Dyslexie

Nejprve představím jednotlivé poruchy učení, dyslexií se budu později zabývat více.

Dyslexie je specifická porucha čtení, kdy jsou v různé intenzitě a kombinacích postiženy základní znaky čtenářského výkonu, tj. rychlost, správnost, technika čtení a porozumění. Vzniká většinou na podkladě poruchy zrakové percepce, kdy je porušeno zrakové vnímání, velmi často zrakové rozlišování např. stranově obrácených tvarů a drobných detailů, rozlišo-

⁴ MATĚJČEK, Z. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995, s. 11.

⁵ Konkrétně v levém gyru angularis, viz obr. 1.

vání figury a pozadí, vnímání barev. Bývá přítomna porucha pravolevé a prostorové orientace. Podíl má i schopnost analyzovat a syntetizovat, a to nejen pomocí zraku. Někdy bývá nedostatečná i zraková paměť, mikromotorika očních pohybů a motorika mluvidel. Je zde i souvislost s lateralizací a spoluprací mozkových hemisfér.

Projevuje se obtížemi ve čtení, kdy je porušeno čtení jako vlastní akt. Čtení je pomalé, namáhavé, neplynulé, s menším výskytem chyb - tzv. pravoemisférové čtení nebo je čtení naopak rychlé, překotné, se zvýšenou chybovostí - tzv. levoemisférové čtení. Děti s dyslexií mívají také problémy s intonací a melodií věty (monotónní čtení, neklesají hlasem), nesprávně hospodaří při čtení s dechem, někdy opakují začátky slov, neudrží pozornost na jednom řádku, přeskakují řádky a celkově se hůře orientují v textu. Při čtení se objevují typické specifické chyby:

- a) záměny písmen tvarově podobných, např.: d-b-p, a-o-e, m-n, l-k-h apod.
- b) přesmykování slabik, např.: lokomotiva - kolomotiva
- c) vynechávání písmen, slabik, slov, vět
- d) přidávání písmen (hlavně vkládání samohlásek do shluků souhlásek) slabik, slov i vět
- e) vynechávky diakritických znamének (háčeků, čárek) nebo jejich nesprávné použití
- f) domýšlení koncovek slov.

1.3 Dysgrafie

Dysgrafie postihuje grafickou stránku písemného projevu. Je to porucha, při které se dítě jen velmi obtížně učí psát čitelně. Jeho písmena bývají příliš velká, kostrbatá a nevejdou se na řádek nebo naopak malá s častým škrtnutím v textu. Dítě píše velmi pomalu a vynakládá na to obrovské úsilí.⁶

Tato porucha je způsobena mnoha deficity v oblastech hrubé a jemné motoriky, pohybové koordinace, zrakové a pohybové paměti, prostorové orientace, pozornosti apod. Dále je zde významná porucha koordinace systémů, které zajišťují převod sluchového nebo zrakového vjemu do grafické podoby. Často se ukazuje snížená zraková představivost, tedy neschopnost vybavit si tvary písmen a neschopnost zapamatovat si motorické vzorce tvarů písmen.

⁶ ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?*. Praha: Portál, 2008, s. 66-67.

1.4 Dysortografie

Dysortografie je porucha postihující osvojování gramatiky. Bývá velmi úzce spojena s dyslexií a často je dysortografie podřazena pod širší pojem dyslexie.⁷ Projevuje se v chybování v ortografických jevech, ale také je jednou z příčin neschopnosti aplikovat gramatická pravidla. Tyto specifické dysortografické chyby bývají ovlivněny nedostatečně rozvinutým sluchovým vnímáním, špatnou reprodukcí rytmu, nepochopením obsahu psaného textu či nedostatečným rozvojem grafomotoriky. Chyby postihující aplikaci gramatických pravidel jsou způsobeny nedostatečným rozvojem řeči, hlavně jazykového citu a nedostatečným osvojením systému mateřského jazyka.⁸

Psaní diktátu ve škole či zápis poznámek při výkladu u starších žáků jsou pro jedince s dysortografií (popř. dysgrafií) velmi složité aktivity. Žák poslouchá diktovaná slova (sluchové vnímání), vnímá jejich obsah (porozumění řeči, slovní zásoba), rozkládá slyšené slovo na hlásky (sluchová analýza), vybavuje si tvary písmen (automatizace spojení hláskapísmeno), píše (grafomotorika), diktuje si po písmenech (sluchová syntéza), přemýšlí nad gramatickými pravidly (paměť, pracovní paměť) a aplikuje je. Potíže v jakémkoliv z těchto kroků mají za následek chyby.⁹

1.5 Dyskalkulie

Dyskalkulie je porucha multifaktoriální a postihuje osvojování matematických dovedností. Kombinují se zde vzájemně příčiny organické, psychické, sociální a didaktické. Při řešení různých matematických úloh se uplatňuje verbální faktor (související s mluvenou i psanou řečí), faktor prostorový (geometrie), usuzování (matematická logika), numerický faktor a další. Můžeme se tedy setkat s různými formami dyskalkulií, které vyžadují různé postupy při reedukaci.¹⁰ Vývojová dyskalkulie je vývojová strukturální porucha matematických schopností a je chápána jako porucha, která nemusí souviset s nižší inteligencí.¹¹

⁷ MATĚJČEK, Z. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995, s. 87.

⁸ ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 100

⁹ ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha: Portál, 2008, s. 68-69.

¹⁰ ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 111.

¹¹ BLAŽKOVÁ, R. a kol. *Poruchy učení v matematice a možnosti jejich nápravy*. Brno: Paido, 2000

1.6 Dyspinxie

Dyspinxie je specifická porucha kreslení, kterou můžeme charakterizovat nízkou úrovní kresby. Dítě zachází s tužkou neobratně, tvrdě, nedokáže převést svou představu z trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír, má potíže s pochopením perspektivy.

1.7 Dysmúzie

Dysmúzie znamená poruchu osvojování hudebních dovedností. Patří mezi poměrně časté SPU avšak na rozdíl od jiných SPU nemá tak nepříznivé společenské důsledky. Může se jednat o poruchu ve složce receptivní (jedinec nedokáže rozpoznat tóny, melodie, hudební nástroje apod.) nebo ve složce expresivní (jedinec špatně reprodukuje tóny, melodie a písně). Není vyloučena ani kombinace obou složek.

1.8 Dyspraxie

Dyspraxie je porucha, která se projevuje při špatném osvojování, plánování a provádění volných pohybů. Doslova vyjadřuje poruchu pohybové koordinace¹². U takto „postiženého“ jedince se projevuje nesoulad mezi jeho pohybovými schopnostmi a věkem. Amanda Kirbyová¹³ přirovnává dyspraxii k „neohrabanosti“ dítěte. Postihuje prý až každého dvanáctého člověka v populaci a to jak děti, tak i dospělé.¹⁴ Je to však jeden ze „skrytých“ handicapů. Dříve se této poruše říkalo např. „syndrom neobratného dítěte“

¹² ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 205.

¹³ Britská dětská lékařka, ředitelka Střediska pro pomoc dětem s poruchami koordinace.

¹⁴ KYRBYOVÁ, A. *Nešikovné dítě: Dyspraxie a další poruchy motoriky*. Praha: Portál, 2000, Vyd.1.

2 Příčiny a projevy SPU

Příčin SPU je samozřejmě mnoho a ani nenajdeme dva jedince se stejnou poruchou učení. Nejznámější a zároveň nejrozšířenější PU je dyslexie, proto o ní v této kapitole budu psát nejvíce. SPU se projevují v mnoha kombinacích a různé závažnosti. Obvykle jde o kombinaci několika dílčích faktorů, dědičných dispozic a vnějších vlivů.¹⁵

2.1 Příčiny SPU

Příčiny SPU můžeme jednoduše rozdělit na genetické (resp. pravděpodobnost projevů a rizik vlivem genetické výbavy¹⁶) a exogenní, neboli vlivy prostředí. Badatelé zatím nemožou s přesností určit, co je způsobeno dědičností a co vlivem prostředí. Přímý vliv dědičnosti zatím dostupnými prostředky zkoumat nelze, protože dědičná dispozice pro čtení je pouhá možnost, která se plně rozvine až působením prostředí.¹⁷

2.1.1 Genetické příčiny

Dnes je dokázáno, že různé vývojové poruchy, (jako např. dyslexie) jsou ovlivněny geny. V minulosti probíhalo mnoho výzkumů sledující generace dyslektiků, které abnormality na několika párech chromozomů prokázaly.¹⁸ „Podle nejnovějších výzkumů lze tedy u blízkých příbuzných jedince s dyslexií předpokládat výskyt potíží ve čtení ve 40 – 50%.“¹⁹ Zdeněk Matějček a Marie Vágnerová uvádějí ve své knize, že podle dalších studií dětí a rodičů je o něco vyšší míra dědivosti dyslexie až 60%. Schopnost rozeznávat slova je na dědičnosti závislá z 55%, fonologické dekodování z 64% a ortografické dekodování 67%.²⁰ Pro genetiky podmíněnou dyslexii je tedy charakteristické celkové opoždění vývoje jazykových kompetencí, fonologické analýzy a diferenciacie či jejich dílčí nedostatky a potíže v ortografickém rozlišování. Je velmi obtížné přesně stanovit genetický základ dyslexie, neboť je dost těžké vymezit co je podstatou poruchy čtení (fenotyp). Diagnostickým kritériem pak bývá úroveň fonologických dovedností, přesnost a rychlost čtení slov standardních i nesmyslných a fonologická paměť (opakování takových slov zpaměti).

¹⁵ Podle: MATĚJČEK, Z. - VÁGNEROVÁ, M. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha: Karolinum, 2006.

¹⁶ Autorka Olga Zelinková se ve své knize *Poruchy učení* přiklání spíše k tomuto termínu než k označení „genetické příčiny“, jelikož nejde o jediný gen způsobující dyslexii.

¹⁷ JOŠT, J. *Čtení a dyslexie*. Praha: Grada, 2011, s. 168.

¹⁸ Paní June Orton, manželka T.S.Ortona (amerického „otce“ dyslektiků), diagnostikovala několik dyslektiků již v 60. a 70. letech 20. století. V jejich širších rodinách dále Elena Grikorenko (1997) vyšetřila 165 členů.

¹⁹ Podle: ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 22.

²⁰ MATĚJČEK, Z. - VÁGNEROVÁ, M. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha: Karolinum, 2006.

V nedávných letech byla potvrzena existence několika genů, které přispívají k rozvoji dyslektických potíží. Pravděpodobně nepůsobí izolovaně, ale jejich vliv je zřejmý. Jsou to geny lokalizované na 2., 3., 6., 7., 15. a 18. chromozomu. A vůbec v největší míře ovlivňuje rozvoj dyslexie „gen lokalizovaný na krátkém raménku 6. chromozomu“. Působí totiž komplexnějším způsobem a jedna z jeho alel vede ke vzniku fonologických a ortografických obtíží (rychlé postřehování podnětů). Dysfunkce tohoto genu také vede k poruchám typu ADHD syndromu a dokonce i imunitní reakce. Mohou vzniknout alergie, astma, ekzémy a další autoimunitní choroby. Na rozvoj dyslexie má také vliv (ale už ne v takové míře) gen ležící ve střední části 7. chromozomu a gen umístěný na dlouhém raménku 18. chromozomu.

V neposlední řadě je dyslexie spojena s nerovnováhou obou hemisfér mozku. Jak už jsem výše uvedla, existuje čtení tzv. levohemisférové (rychlé, překotné, se zvýšenou chybovostí) a pravoemisférové (pomalé, namáhavé, neplynulé, s menším výskytem chyb). Již v prenatálním období dochází k diferenciaci a funkční specializaci mozkových hemisfér. Proces funkční diferenciaci má různou dynamiku. Vývoj pravé hemisféry je plynulejší a vývoj levé hemisféry probíhá spíše ve skocích. Vývoj levé hemisféry podmiňuje vývoj jazykových schopností (především myšlení a mluvené, později i psané řeči) a pokud neprobíhá standardně, může dojít ke vzniku neurobiologicky podmíněných problémů v oblasti řeči, jazyka a tudíž později i ve čtení.²¹ U dívek a chlapců je zrání mozkových struktur rozdílné. U dívek probíhá rychleji, ale mozkové hemisféry jsou méně specializované. V dívčím mozku je větší hustota propojení jednotlivých oblastí než u chlapců a funguje globálnější způsobem. Chlapec ký mozek je uspořádán symetričtěji. Zrání chlapců je celkově pomalejší, ale dochází k dřívější a jednoznačnější funkční diferenciaci.

Řada dalších autorů²² přišla také s poznatkem, že jednou z příčin dyslexie může být zvýšená hladina testosteronu. Proto jsou těmito poruchami více postiženi chlapci. Dyslexií trpí přibližně 3% českých dětí²³, chlapci v poměru k dívkám 2-3:1.

2.1.2 Exogenní příčiny

Příčinou dyslexie mohou být i exogenní faktory. Vývoj mozku je pochopitelně primárně závislý na zrání, ale mohou jej ovlivňovat mnohé vnější faktory. Působí podílem zhruba 50%, jak vyplývá z výše uvedených hodnot podílu dědičnosti. Vnější vlivy mohou působit

²¹ MATĚJČEK, Z. - VÁGNEROVÁ, M. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha: Karolinum, 2006.

²² Např.: Alan M. Galaburdy, Norman Geshwinda

²³ Jde o údaj z roku 2006 od autorů Matějček, Vágnerová. Dnes tedy může být trochu jiný.

prenatálně, perinatálně i postnatálně a mohou vést k poškození struktury či funkce mozku. Dyslexie může vzniknout i v pozdějším věku, např. následkem nějakého onemocnění či poškození CNS. Exogenní a genetické vlivy se často propojují, jelikož rodiče, mající sami potíže se čtením, nebudou svým dětem tak často číst a ani nebudou pro dítě správným vzorem, nebudou mít doma pravděpodobně mnoho knih a nebudou si tolik číst. Na rozvoj těchto dovedností má vliv i lingvisticky podnětné domácí prostředí, podporující zájem dětí o knihy a časopisy již od počátku. Dyslexií však většinou nebývají postiženi oba rodiče a pozitivní vlivy motivující ke čtení může stimulovat jeden z rodičů, prarodiče apod. Dalším významným exogenním faktorem je pedagogické vedení, které ovlivňuje další rozvoj poruchy nebo při nejmenším její závažnost. V knize Jiřího Jošty²⁴ můžeme nalézt velmi zajímavý výzkum od manželů Molfesových, kteří sledovali, jak rozdílný je vliv rodinného prostředí na čtení dítěte v různých vývojových etapách jeho ontogeneze. Jednalo se o vzorek 113 zdravých dětí z funkčních rodin, jejichž mateřštinou je angličtina. Pozorovali děti od tří do deseti let jejich věku. Ve třech, osmi a deseti letech autoři posuzovali podnětnost rodinného prostředí. Všimli si, jak rodiče rozvíjí děti z hlediska rozumového, sociálního a citového vývoje, a také jak často a jak dítěti předčítají, zda sami čtou, zda má dítě dostatek knih apod. Výsledky byly překvapivé. Se čtením se do významného vztahu dostalo pouze hodnocení rodičovského působení získané v raném dětství, ve třech letech věku dítěte. Hodnocení změřené v osmi a deseti letech souviselo se čtením jen slabě. Zřejmě to souvisí s faktem, že dítě je v raném dětství (ve třech letech) zvýšeně citlivé na řečové podněty a osvojování jazyka. Ve středním školním věku (osmi - deseti letech) je dítě citlivé spíše na sociální prostředí.

2.2 Projevy SPU

Specifické poruchy učení se neprojevují jen při osvojování čtení, psaní a počítání, ale jsou doprovázeny mnoha průvodními znaky. Postihují i chování, citový a sociální vývoj. Často vedou k negativním kompenzacím a jedinec trpí pocity méněcennosti, nepochopením a má problémy v navazování sociálních kontaktů.

Projevy SPU při osvojování čtení, psaní a počítání

Dyslexie

Tato porucha postihuje rychlost, správnost, techniku čtení a porozumění čtenému textu. Dítě luští písmena a hláskuje, neúměrně dlouho slabikuje, nebo naopak čte zbrkle a do-

²⁴ JOŠT, J. *Čtení a dyslexie*. Praha: Grada, 2011

mýšlí slova.²⁵ Nejčastějšími chybami jsou záměny písmen tvarově a zvukově podobných, jak jsem již nastínila v první kapitole své práce. Ne však všechny záměny písmen jsou projevem poruchy, např. b-d zaměňují ze začátku téměř všechny děti. Porozumění je závislé na úrovni předchozích ukazatelů, tedy rychlé a hbité dekodování, syntéza písmen ve slovo a odhalení obsahu slova. Uvedené znaky mohou být různě postiženy z hlediska intenzity a v různých kombinacích

Dysgrafie

Dysgrafie postihuje čitelnost a úpravu písemného projevu. Dítě si obtížně pamatuje tvary písmen a obtížně je i napodobuje. Písmo je příliš velké nebo malé a obtížně čitelné. I ve vyšších ročnících přetrvávají obtíže při napodobování písmen a pomalé vybavování tvarů písmen. Žák často škrta a přepisuje písmena, písemný projev je neupravený a vyžaduje mnoho energie, vytrvalosti a času (viz obr. 2).

Dysortografie

„Dysortografie postihuje pravopis ve dvou oblastech. Projevuje se zvýšeným počtem specifických dysortografických chyb a kromě toho obtížemi při osvojování gramatického učiva a aplikaci gramatických jevů“²⁶

Specifické dysortografické chyby jsou špatné rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek, slabik dy - di, ty - ti, ny - ni, rozlišování sykavek, vynechaná, přidaná, přesmyknutá písmena nebo slabiky a hranice slov v písmu (viz obr. 3). Potíže v diktátech pramení z dysfunkce pravé (tedy ne-řečové) mozkové hemisféry. Jde o ty příklady, kdy dítě typicky zaměňuje písmena, která jsou si artikulačně a zvukově vzdálená, ale blízká svou optickou podobou (např. b-d). Dítě tak přenáší do diktátu záměny, kterých se dopustí při čtení a které jsou odrazem jeho nedokonalé zrakové diferenciací tvarů.²⁷

Dyskalkulie

Jedinec s dyskalkulií má potíže při osvojování matematických pojmů, chápání a provádění matematických operací. Neúměrně dlouho dítě s dyskalkulií setrvává na počítání pomocí prstů. Jindy je porušena matematická logika a dítě nechápe základní postupy. V případě grafomotorické poruchy nezvládá rýsování v geometrii. Řada autorů rozlišuje různé druhy

²⁵ I dítě čtoucí přiměřeně rychle může být diagnostikováno dyslexií, pokud pouze převádí tvar slova na zvukovou podobu a nechápe jeho význam.

²⁶ ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 43.

²⁷ MATĚJČEK, Z. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995, s. 88.

dyskalkulií. Např. *verbální dyskalkulie*, kdy má dítě obtíže při označování množství a počtu předmětů, operačních znaků a matematických úkonů; nebo *operační dyskalkulie*, která se projevuje narušenou schopností provádět matematické operace, sčítání, odčítání, násobení a dělení, často se objevují záměny operací; apod.

2.2.1 Projevy v chování dětí se SPU

Zvláštnosti v chování, které mohou vzniknout jako následek poruch učení, jsou často podmíněny neustálými pocity méněcennosti, neúspěchu, snahou potíže zakrýt či na sebe upozornit apod. To vše ovlivňuje osobnost dítěte a významně se projevuje i v rodinném životě. Porucha se stává zátěží pro rodiče i dítě a je tedy nezbytná pomoc odborníka.

3 Reedukace SPU

3.1 Obecné zásady nápravy SPU

„Reedukací rozumíme souhrn speciálně pedagogických postupů, jimiž se zlepšuje výkonnost postižené funkce. Proces reedukace je vždy procesem individuálním“²⁸ Můžeme však stanovit některé obecné zásady, podle kterých se dá postupovat.

Vždy musíme vycházet z kvalitní diagnostiky odborného pracoviště. Respektujeme při tom individuální projevy dítěte, stupeň poruchy i obtížnost reedukačních cvičení. Většinou jde o nedostatečný vývoj psychických funkcí, tedy sluchové a zrakové percepce, pravolevé a prostorové orientace a dalších.

Neexistuje jednotný návod jak při nápravě postupovat. Proto začneme na úrovni, kterou dítě ještě zvládá, ve které nemá obtíže. Vždy začínáme splnitelnými úkoly. Je důležité hned v začátku dítěti dopřát pocit úspěšnosti, který posílí důvěru ve vlastní schopnosti i naději v úspěšnost reedukace. Nároky zvyšujeme postupně a zvolna. Z toho vyplývá, že speciální cvičení nejsou vypracována pro konkrétní věk nebo postupný ročník, ale pro určitou etapu nácviku dovedností.

Můžeme si stanovit rámcový, orientační program reedukace a poté z něj vždy vycházet. Nezbytným předpokladem k úspěchu je úspěšný začátek. Děti se SPU mají většinou negativní zkušenosti z předchozí práce. Je třeba je povzbuzovat, první úspěchy vedou k víře, že se dostaví dobré výsledky.

Důležité také je, mít na mysli, že reedukace není doučování. Náprava je zaměřena na kompenzaci obtíží vzniklých porušením nebo nerozvinutím určitých funkcí. Reedukace také neznamená, že dítě bude hodně číst a psát. Cvičení by pro děti měla být zajímavá a přitažlivá. Nenavozujeme pocit úkolu či povinnosti. Také bychom neměli během procesu reedukace zdůrazňovat chyby, upozorňujeme na ně jakoby mimochodem, nenásilně, abychom děti od cvičení neodradili.

Respektujeme zásadu raději méně, častěji a pravidelně. Snažíme se, aby dítě činnost po celou dobu bavila a aby neklesala kvalita na úkor kvantity. Cílem naší práce by mělo být zlepšení kvality porušené (či nerozvinuté) funkce. Snažíme se tedy s reedukací začít co nejdříve a mimo to využíváme i kompenzace, tedy napomáháme s vytvářením náhradních

²⁸JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H., Metody reedukace specifických poruch učení, Smyslové vnímání, Praha, D+H, 2007

mechanizmů, které převzou úlohu porušené funkce. Jedná se zde i o využívání kompenzačních pomůcek (např. využívání psaní na počítači u dysgrafiků a dysortografiků).

Snažíme se zapojovat co nejvíce smyslů (multisenzoriální přístup považoval už J.A.Komenský za základ úspěchu, „Co neprošlo smysly, nemůže být v rozumu“). Smyslovými cvičeními bychom v reedukaci měli vždy začít. Např. při osvojování nového písmene, dítě spojuje písmeno s nahlas vyslovovanou hláskou a sluchem ji diferencuje od hlásek podobných.²⁹

Reedukace vychází z pozitivních momentů v životě dítěte. Již při prvním kontaktu vycházíme z toho, co dítě zajímá a baví a to se pak snažíme zapojovat do jednotlivých činností.

Mezi další zásady reedukace patří vyhýbání se časovým limitům. Lze je využít, až když dítě danou činnost bezpečně zvládá. Vyhýbáme se také porovnávání dosažených výkonů mezi jednotlivými dětmi. Výkon dítěte hodnotíme v porovnání s jeho předchozími výkony. Dítě tedy soutěží samo se sebou. Při práci se skupinou dětí se snažíme o atmosféru vzájemné spolupráce.

V neposlední řadě je důležité zaměřit reedukaci na celou osobnost dítěte. Směřování pouze do jedné oblasti (čtení, psaní, počítání) bez motivace, zapojení dítěte, nácviku sebehodnocení, zamýšlení se nad způsobem práce apod. je chybné.³⁰

Tyto všechny výše uvedené zásady by se měly prolínat v konkrétních reedukačních cvičeních. Je nutné specifikovat v jaké oblasti má dítě nedostatky a podle toho zvolit vhodné cvičení. Rozvoj dané oblasti je základem reedukační činnosti. V praxi dochází k vzájemnému prolínání porušených oblastí, stejně jako reedukačních cvičení.³¹

Tři oblasti reedukace, do kterých je cílena:³²

- Reedukace funkcí, které společně podmiňují poruchu
- Utváření dovedností správně číst, psát a počítat
- Působení na psychiku jedince s cílem naučit ho s poruchou žít, utváření adekvátního konceptu sebe samého.

²⁹ Písmeno si dítě může vytrhávat z papíru, modelovat, barevně označovat v textu, psát do mouky apod.

³⁰ Podle: OLGA ZELINKOVÁ

³¹ Z: JUCOVIČOVÁ, D. - ŽÁČKOVÁ, H. *Metody reedukace specifických poruch učení, Smyslové vnímání.* Praha: D+H, 2007

³² ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení.* Praha: Portál, 2003, s. 75

3.2 Reedukace Dyslexie³³

Při postupu reedukace vycházíme z *analyticko-syntetické metody* vyučování čtení. Reedukace začíná rozvíjením percepčně – motorických funkcí, řeči a dalších dovedností souvisejících se čtením.

3.2.1 Technika čtení (dekódování)

Dekódování znamená zrakovou identifikaci tvarů písmen, umístění písmen v prostoru, spojení tvarů s odpovídajícím zvukem (písmeno-hláska), zrakoprostorové uspořádání tvarů (vzájemná poloha písmen) a spojení zvuků ve správném pořadí (hlásková syntéza). Po dekodování je na řadě spojení obrazu slova s odpovídajícím významem.

- **Zrakoprostorová identifikace písmen:**

Zrakové vnímání tvarů podpoříme hmatem (multisenzoriální přístup, viz výše). Můžeme použít textilní písmena, písmena z drátků, ze dřeva a dalších materiálů. Písmena si děti také „píší“ na záda apod. V této etapě je cílem zrakové a prostorové vnímání písmen, ne čtení.

- **Spojení hláska-písmeno**

Čím rychleji je toto spojení utvořeno, tím rychleji postupuje proces osvojování čtení. Uplatňuje se zde intersenzorická inteligence, dítě zrakem vnímá tvar a vybavuje si odpovídající zvuk, hlásku. Při reedukaci se u všech dětí vracíme k těm písmenům, která luští a zaměňují, protože není dostatečně zafixováno spojení hláska - písmeno. Samotná hláska je přednostně zpracována pravou hemisférou mozku jako přírodní zvuk, je proto dobré vyvozovat hlásku nejprve ve spojení s přírodními zvuky (ččč-kočka, ááá-otevření úst u lékaře apod.). Při reedukaci je potřeba aby dítě písmeno vidělo, sahalo na něj a zároveň zřetelně vyslovovalo odpovídající hlásku.

Největší obtíže v této etapě představují záměny písmen. Při záměně písmen tvarově podobných provádíme cvičení zrakové percepce. Specifické jsou záměny písmen b-d-p. Nejlépe znovu vyvodíme písmeno b a d ve spojení s obrázkem, citoslovcem (bu,bu; bim,bam,dup,dup atd.). Dále písmenka obtahujeme na tabuli, podtrháváme v textu apod.

Mnoho pomůcek k zapojení všech smyslů pro zafixování písmen tvoří např. paní Dagmar Rýdlová.³⁴

³³ Zpracováno převážně podle: ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003.

- **Spojování písmen do slabik**

Slabika je pro tuto metodu (analiticko-syntetickou) velmi důležitá a proto je její zvládnutí a automatizace velmi potřebné. Používáme slabiky psané na kartičkách i úkoly v počítačových programech. Zautomatizované čtení je rychlé postřehnutí a současné vyslovení slabiky. Postupně se zkracuje doba mezi čtením jednotlivých slabik a dítě přechází od děleného slabikování k plynulému slabikování. Jsou-li děti brzy vedeny k plynulému a čtení, ale nezvládají ještě slabiky, vniká tzv. dvojí čtení. Zapamatuje-li si dítě s dyslexií dvojí čtení, je velmi obtížné se ho zbavit.

- **Čtení slov se zvyšující se náročností hláskové stavby**

Cílem této etapy je zvládnout slovo jako celek. Dojdeme k tomu opakovaným čtením a stoupající náročností. Slova čteme z karet, tabulek, používáme PC programy. Drilová cvičení však musí odpovídat možnostem dítěte! Respektujeme náročnost hláskové stavby a postupujeme následovně: slova z 3. písmen → dvouslabičná slova s otevřenými slabikami → dvouslabičná slova s uzavřenou slabikou → slova tvořená více slabikami → slova se souhláskovými shluky.

- **Čtení vět, souvislého textu**

Opakované čtení stejného textu není chybou. Naopak vede k zapamatování stále většího počtu slov. Důležité je vybrat přiměřený text. Složitý text, kterému dítě nerozumí je pro něj enormní zátěží.

3.2.2 Porozumění čtenému textu

Porozumění textu je psycholingvistická činnost. Dochází ke spojení prvků textu, vědomostí žáka a vnějšího světa. K porozumění dojde jen, jestli se tyto tři prvky spojují. Dosaďadní vědomosti tedy hrají velkou roli. K pochopení textu pomáhá nácvik čtení složitých slov.

- **Porozumění izolovaným výrazům**

Na nejnižší úrovni dítě pouze povrchně spojí slova jejich významem. Jde o počáteční etapy nácviku čtení.

³⁴ D. Rýdlová je také autorkou programu „Jazyky bez bariér“, který je primárně určen pro výuku jazyků dyslektických dětí (viz příloha č. 4)

- **Mechanické porozumění na základě paměti**

Základem jsou různé asociace, kdy si dítě pamatuje jeden poznaček ve spojení s druhým, ale spíše na základě mechanických souvislostí. U dětí s dyslexií tento problém přetrvává, pokud jim nedáme jiné způsoby práce s textem.

- **Porozumění na základě pochopení souvislostí**

Na nejvyšší úrovni je dítě schopno spoluutvářet text, aktivně jej vnímat a vyvozovat závěry. Tato dovednost vyžaduje již určitý stupeň abstrakce a logického myšlení na takové úrovni, na které se rozvíjí mezi desátým a dvanáctým rokem. Na úspěšnost práce s textem má vliv i dovednost uspořádat informace. Velký vliv na porozumění má také grafická stránka textu, při složitém písmu děti věnují více pozornosti dekodování než obsahu.

3.2.3 Metody nápravy dyslexie podle Zdeňka Matějčka³⁵

- **Metoda obtahování** (podle G. M. Fernaldové)

Tato metoda je vhodná pro počáteční nápravy zejména těžkých dyslektiků a dysortografiků. Nápravný proces začínáme tím, že si dítě vymyslí nějaké těžké, dlouhé slovo. To pak napíšeme velkými psacími písmeny na papír. Dítě jednotlivá písmena obtahuje prstem a každé písmeno zvlášť vyslovuje. Opakuje to tak dlouho, až celé slovo zvládá pohybově. Když máme jistotu, že dítě pohybový obraz zvládá, zakryjeme předlohu a dítě se zavřenýma očima, ještě jednou slovo přecvičí. Pak teprve je píše načisto.

- **Metoda barevných kostek**

Metoda barevných kostek klade velký důraz na představy hmatové a pohybové. Zde dítě pracuje již s hotovými tiskacími písmeny, samo je nevytváří. Jednotlivá písmena naší abecedy jsou nalepena na barevných kostkách. Samohlásky mají jednu barvu a souhlásky jinou. Nejprve naučíme dítě bezpečně jednotlivá písmena, pak přistoupíme k nácvičku skladby písmen ve slova.

Kostky lze využít i k rozlišení měkké a tvrdé slabiky. To dělá mnoha dyslektikům velký problém. Tvrdé slabiky musejí být na kostkách z tvrdého materiálu (např. ze dřeva) a měkké slabiky na kostkách z měkkého materiálu (pěnové gumy apod.) Dítě nejprve dobře

³⁵ Zpracováno podle: MATĚJČEK, Z. *Dyslexie: specifické poruchy čtení*. Jinočany: H&H, 1995, str. 185 - 206

naslouchá naší výslovnosti a opakuje slabiky, několikrát je přeříká a pak hledá kostku, která by odpovídala jeho představě „tvrdoosti“.

- **Čtení s okénkem**

Účelem této metody je cvičit správně pohyby oka po řádku, odstraňovat tzv. dvojí čtení a dodávat čtení plynulost. V destičce papíru je na jednom okraji vystřiženo „okénko“ asi 4 cm dlouhé a vysoké na výšku písmene. Když táhneme tímto okénkem po řádku, objevují se dvě až tři slova a pozornost dítěte je soustředována pouze na ně. Podle praxe Věry Pokorné prý děti s okénkem nechtou příliš rády a není to ani efektivní metoda pokud si s ním čtou děti sami. Je však velmi efektivní když se dodržuje správná velikost okénka, s kartičkou pohybuje ten, kdo s dítětem pracuje (ne dítě samo), nevyžadujeme čtení s přednesem, vedeme dítě, aby si neříkalo jednotlivé hlásky v duchu, posouváme okénko těsně před tím, než dítě čtenou slabiku vysloví, a tím slabiku zakryjeme. Musíme dítěti umožnit, aby si odpočalo, proto ho necháme číst vždy tři až pět řádek.³⁶

- **„Bzučák“**

Tuto metodu využil jako první Z. Žlab k nápravě poruchy schopnosti reprodukovat rytmizované zvuky (délka samohlásek a rytmus řeči). Dítěti se předřikávají slova s výraznou výslovností délek (máma, dráha apod.) a jejich rytmus se při tom pomocí tlačítka na bzučáku „přehraje“. Dítě slova stejně opakuje a snaží se na bzučáku napodobit jejich slabičný rytmus. Aparát je opatřen i žárovíčkou, která svítí spolu se zvukem. Dítě tedy sleduje časové rozložení slova sluchem, zrakem, hmatem.

3.3 Reedukace dysgrafie

Při psaní je zapojeno mnoho svalů a jejich zatěžování způsobuje únavu, která se přenáší na celý organismus, proto je důležité správné držení těla i psacího náčiní při psaní. U mladších žáků zařazujeme v průběhu psaní relaxační cvičení.

3.3.1 Hrubá a jemná motorika

Pro uvolnění hrubé motoriky před psáním provádíme cvičení paží, uvolnění pletence ramenního.³⁷ Jedná se o pohyby paží jako mávání, kroužení (jako když letí pták, sekání kosou, plavání apod.), střídavé upažení a vzpažení, kroužení předloktím. Pohyby dlaní vpřed,

³⁶ POKORNÁ, V. *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Praha: Portál, 1998, s. 23-25

³⁷ Pokud uvolnění není dostatečné, svalstvo dítěte je ve stálém napětí a tlačí na psací nástroj, který křečovitě svírá.

vzad, vpravo, vlevo, kroužení dlaněmi, tlačení dlaněmi proti sobě, zavírání, uvolňování dlaní, střídání úderů dlaní a pěstí o podložku.³⁸

Velmi důležité je rozvíjení jemné motoriky. K tomu slouží řada cvičení prováděných v rámci jiných předmětů (modelování, vytrhávání a skládání z papíru, navlékání korálků, vybarvování omalováněk). Před psaním i během něho provádíme další cvičení. Pohyby prsty, dotýkání se všemi prsty obou rukou, postupné dotýkání se palce dalšími prsty, předvádění hry na klavír apod. Cvičíme také pohybovou paměť a to opakováním pohybů předvedených učitelem, spojování cviků do krátkých sestav, sledování cviků a jejich nápodoba z paměti.

3.3.2 Držení psacího náčiní

Správné držení psacího náčiní je základem plynulého psaní. Ruka se zlehka dotýká malíčkem papíru a psací náčiní dítě drží ve třech prstech. Ukazováček vede pohyb dolů, prostředníček nahoru a palec podporuje pohyb vpřed. Pro takové správné držení je možné už v předškolním věku použít psací náčiní (tužku, pastelku, násadky) trojhranného tvaru. Je důležité správné držení učit děti už v předškolním věku. Zafixování špatného držení (např. drá-povité držení) se později velmi obtížně přeučuje.

3.3.3 Uvolňovací cviky

Uvolňovací cviky předcházejí návyku psaní. Nejprve je provádíme na svislé ploše, jelikož je pohyb směrem dolů nejsnazší, potom na šikmé a nakonec na vodorovné. Děti by měli používat měkké psací náčiní, které dobře zanechává stopu, aby si dítě nezvykalo na silný tlak. Cviky nejprve provádíme na velkou plochu papíru a postupně ji zmenšujeme. Cílem není přesné obtahování tvarů nebo přesné napodobování, ale plynulost a rytmus pohybů. Provádíme cviky nejlépe před každým psaním a můžeme je doprovodit básničkami či říkadly.

3.3.4 Psaní písmen

Žáci by měli vědět, jak tvar vzniká. Učitel píše tvar písmene na tabuli a žáci jej obtahují na tabuli a kreslí „ve vzduchu“ (cvičení kinestetické paměti). Zapamatování některých písmen je pro děti obtížné, proto používáme pomocné linky v sešitě bez ohledu na věk. Nutnou pomůckou je přehled písmen. Dítě s dysgrafií nepřetěžujeme stálým psaním. Dáváme přednost krátkým cvičením, prováděným často a pečlivě.

³⁸ Podle Bruggera, 1995; V: ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003

3.4 Reedukace dysortografie

Nejzávažnější příčinou dysortografických obtíží je zřejmě nedostatečně rozvinuté sluchové vnímání a obtíže při reprodukci rytmu. Při nácviku rozlišování samohlásek je nutné, aby si žáci vše, co píší, diktovali nahlas. Při psaní je lepší porušovat zásadu plynulého psaní a psát znaménka ihned.

Ze začátku je nejčastěji používán „bzučák“ (viz výše), který odpovídá multisenzoriálnímu přístupu v reedukaci.

Rozlišování slabik dy - di, ty - ti, ny - ni

Chyby jsou způsobeny nejčastěji nedostatky v oblasti sluchového rozlišování. Opět je nutné, aby si žáci diktovali to, co píší, a učili se napsané zkontrolovat. Jako pomůcky jsou vhodné měkké/tvrdé kostky.

Rozlišování sykavek s, c, z, š, č, ž

Tyto chyby bývají podmíněny nesprávnou výslovností a nedostatečně vyvinutým sluchovým vnímáním. Vhodné pomůcky tvoří karty s písmeny, obrázky se slovy, které obsahují sykavky.

Vynechávání, přidávání písmen

Příčinou jsou nedostatky ve sluchové analýze a syntéze, snížená schopnost vybavovat si písmena, poruchy soustředění apod. Při reedukaci tohoto typu chyb provádíme soustavně cvičení sluchové percepce, důsledně vyžadujeme pečlivou artikulaci. Pomůcky jsou písmena, ze kterých dítě tvoří slova (opět písmena různých materiálů, tvarů a velikostí).

3.4.1 Dysortografie- gramatické chyby

Gramatické chyby jsou způsobeny nedostatečným rozvojem řeči, především jazykového citu, rozsahem pracovní paměti, poruchami paměti vůbec a poruchami procesu automatizace.

Osvojování gramatických pravidel

Při osvojování mluvnického učiva klade učitel takové požadavky, které je žák schopen zvládnout. Někteří žáci neumí někdy správně použít určitou pomůcku. Někdy si neuvědomují obsah slova, říkají např. *Strom dub, ale píší dup, protože se říká, dupe*. Obdobně je to u vyjmenovaných slov, kdy nejsou schopni zdůvodnit psaní odvozených slov.

Pomůcky: Karty s *i*, *y*, karty s párovými souhláskami. Přehledy mluvnického učiva. Doplnovací cvičení.

4 Systém péče o děti se SPU

4.1 Dys - centrum

Asociace Dys-center sdružuje tyto organizace z celé České republiky. V současné době pracuje na území naší republiky osm DYS-center, a to v podobě samostatných pracovišť nebo pracovišť při pedagogicko-psychologických poradnách a při základních či speciálních školách v rámci prevence a nápravy specifických poruch učení a chování.³⁹

4.1.1 Dys - centrum Praha o. s.

Dys - centrum Praha vzniklo 2. února 1995 jako dobrovolné nezávislé sdružení občanů a právnických osob, kterých se jakýmkoli způsobem dotýká problematika SPU a SPCH. Ve své činnosti vychází z dlouholeté zkušenosti s řešením této problematiky na území ČR a zároveň navazuje na osvědčené zahraniční modely.⁴⁰ Sídlí v prostorách Základní školy Korunovačnická 8 na Praze 7. Předsedkyní centra je PhDr. Lenka Krejčová Ph.D.

Aktivity Dys - centra Praha

Činnost Dys - centra je velmi různorodá. Můžeme ji rozdělit do pěti základních oblastí:

- Oblast informační
- zprostředkování a výměna informací mezi jednotlivými pracovišti a institucemi.
- Oblast dokumentační
- vedení dokumentace, odborné knihovny a videotéky.
- Oblast terapeutická
- individuální a skupinová terapie poruch učení a chování.
- Oblast vzdělávací
- organizování seminářů, odborných konzultací a stáží ve specializovaných třídách a na dalších odborných pracovištích (DYS-centrum Praha je akreditované pracoviště MŠMTČR).

³⁹ Zdroj: <http://www.dyscentrum.org/>

⁴⁰ KUCHARSKÁ, A. *Specifické poruchy učení a chování*: Sborník 1997-98. Praha: Portál, 1998

- Oblast doplňková

- pořádání smysluplných volnočasových aktivit a vydávání metodických materiálů a jiných publikací a pomůcek.

4.2 Pedagogicko – psychologické poradny

V České republice existuje Institut pedagogicko – psychologického poradenství ČR. Jedná se o školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

„Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) participují na vzdělávacím procesu a to zvláště v těch případech, kdy je tento vzdělávací proces nějakým způsobem znesnadněn. Hlavní součástí činnosti PPP je přímá práce s dětmi a žáky škol a školských zařízení ve věku od 3 let do ukončení středního, resp. vyššího odborného vzdělání a s jejich rodiči, a to zejména formou individuální péče, ale i formou skupinové práce. Na základě doporučení PPP je volena nebo upravována vzdělávací cesta žáků. Při vedení dětí a žáků PPP aktivně ovlivňují proces přijímání a upevňování poznatků, postojů a hodnotové orientace (volba vhodného učebního stylu, rodinná terapie apod.). Poskytují kariérové poradenství, participují na činnostech v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže, napomáhají při rozvoji pedagogicko-psychologických kompetencí učitelů“⁴¹

Personální složení poraden tvoří psychologové, speciální pedagogové a také sociální pracovníci podílející se na odborných činnostech. PPP jsou školská poradenská zařízení, jsou tedy zřizovány podle školského zákona⁴² a podrobně je vymezuje vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních⁴³. Služby PPP jsou pro podporu vzdělávání dětí, žáků a studentů nezbytné, proto jsou na žádost dětí, žáků, studentů, jejich zákonných zástupců, škol a školských zařízení poskytovány bezplatně (pokud o ně nepožádá jiný subjekt, např. soud).

V Praze se nyní nachází celkem čtrnáct jednotlivých PPP, avšak některá pracoviště jsou sloučena, jako např. PPP pro Prahu 1, 2 a 4. Jiné mají zase sloučenou organizaci, ale od-

⁴¹ Ippp.cz - Institut pedagogicko – psychologického poradenství ČR – služby. [on - line] [zobrazeno 2012-3-16] http://www.ippp.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=4&Itemid=2

⁴² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁴³ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

loučená pracoviště, jako např. PPP pro Prahu 7 (U Smaltovny 22, Praha 7) a PPP pro Prahu 8 (Šišková 2, Praha 8).

V oblasti specifických poruch učení pomáhají PPP tím, že provádějí vyšetření výukových obtíží u žáků na I. stupni ZŠ v oblasti čtení, psaní a počítání. Nabízejí reedukační programy určené žákům se specifickými obtížemi v oblasti čtení a psaní. Provádějí individuální pedagogicko psychologické vyšetření žáků s výchovnými a výukovými problémy. Součástí vyšetření je i zpracování zprávy z vyšetření, v případě potřeby pomoc při tvorbě a vedení individuálního vzdělávacího plánu pro žáka. Poskytují také nápravnou péči u dětí se specifickými poruchami učení pod vedením speciálního pedagoga.

4.3 Integrace žáků se SPU do klasických základních škol

Na mnohých klasických základních školách u nás již vznikají specializované třídy pro děti se SPU nebo jsou integrovány v klasických třídách. V obou případech je pro ně ideálně vypracován individuální vzdělávací program. „Podle směrnice k integraci jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami 13 711/2001-24 (viz příloha 7) je individuální vzdělávací program (IVP) pracovní materiál sloužící všem, kteří se podílejí na výchově a vzdělávání integrovaného žáka. Vzniká na základě spolupráce mezi učitelem, pracovníkem provádějícím reedukaci, vedením školy, žákem a jeho rodiči (zákonnými zástupci), pracovníkem pedagogicko – psychologické poradny nebo speciálněpedagogického centra.“⁴⁴ IVP je tvořen na základě diagnostiky odborného pracoviště (PPP nebo speciálněpedagogického centra). IVP je sepsán vždy na jeden konkrétní školní rok pro daného žáka. V těch předmětech, kterých se jeho porucha týká, se stanoví speciální postupy. Např. pro žáka s dyslexií, dysortografií a dysgrafií je doporučeno v českém jazyce preferovat doplňování, omezovat diktáty, snížit počet vět v diktátě, poskytnout dostatek času na opravu a zdůvodnění jevů, využít tabulky, přehledy, pravidla atd. Pro žáky s problémy v matematice můžeme navrhnout kontrolovat znalost, správnost postupu, tolerovat chyby z nesprávné úpravy, sledovat zda žák porozuměl zadaným příkladům, minimalizovat počítání z paměti atd. V závěru IVP je stanoven i způsob hodnocení žáka, způsob reedukace a pomůcky, učebnice či texty. V úplném závěru najdeme datum a příslušné podpisy (třídního učitele, zástupce z PPP, zákonného zástupce dítěte a ředitele školy).

⁴⁴ ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, s. 270

Školy musí ve výuce postupovat podle metodického pokynu MŠMT k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování 13 711/2001 - 24 (viz výše). „Metodický pokyn navazuje na Směrnici MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení a stanovuje podrobnosti organizačního zajištění a postupů při vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování v základních školách, specializovaných třídách základních škol, ve speciálních školách, ve středních školách a vyšších odborných školách“.⁴⁵

4.4 Základní školy pro děti se specifickými poruchami učení

ZŠ pro děti se SPU jsou školy, kde jsou všechny třídy specializované na tyto poruchy. Na rozdíl tedy od klasických škol, které mají specializované třídy, ale jen jednu popř. více.

Ve třídách těchto škol je méně žáků (okolo 14), učitelé jsou velmi dobře obeznámeni s problémy dětí a v neposlední řadě každé dítě zde má nějakou poruchu, tzn., že žák „v tom“ není sám. Žáci jsou na individuální reedukace se speciálním pedagogem zpravidla bráni z dopoledního vyučování na jednu vyučovací hodinu. Speciální pedagogové na školách provádí u žáků vlastní diagnostiku (test školní zralosti, test SPU apod.). S výsledky seznámí třídní učitele, ostatní učitele a rodiče, kterým navrhne i vhodnou formu domácí přípravy pro jejich dítě. Současně všichni zmínění dostanou písemné doporučení (zásady a pravidla), jak se žákem pracovat.

Příklady takovýchto škol v ČR:

- Speciální základní škola Voletiny 1, 541 03 - Trutnov 3
- Základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení a mateřská škola logopedická Schola Viva, o.p.s., Erbenova 2298/16, 787 01, Šumperk
- ZŠ pro žáky se specifickými poruchami učení, U Boroviček 1, 163 00 Praha 6 – Řep

⁴⁵ Aplikace.msmt.cz. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování*. [online] [zobrazeno 2011-10-5] <http://aplikace.msmt.cz/HTM/ZKPOkynSPUCHVestnik.htm>

5 Metodologie k šetření

K šetření jsem v praktické části své práce použila následující metody: analýzu dokumentace, pozorování, rozhovor a zpracování kazuistik. Šetření probíhalo ve dvou institucích, které se zabývají péčí o děti s SPU.

Pedagogicko – psychologická poradna pro Prahu 7

Jak jsem zmínila již v úvodu, v rámci praxe na vysoké škole jsem navázala spolupráci s PPP pro Prahu 7 (odloučené pracoviště PPP pro Prahu 7 a 8). Poradna sídlí v ulici U Smaltovny 22 na Praze 7.

Personální obsazení poradny tvoří dvě psychologičky, jedna speciální pedagožka a dvě sociální pracovnice. Veškeré potřebné informace a požadavky jsem získala od speciální pedagožky, paní Mgr. J. B. Klientelou poradny mohou být děti a mladiství od 3 do 19 let, resp. studenti do konce docházky střední školy. Klienti jsou přijímáni na základě požádání rodičů, nebo na doporučení pediatra, pedagogů z MŠ, ZŠ, SŠ, logopéda či klinického psychologa. V této PPP přichází rodič nejprve k sociální pracovnici na anamnézu a seznámení s podklady o ošetření důvěrnosti dat, pak následuje psychologické a pedagogické vyšetření a z toho se uzavírá diagnostický závěr.

Poradna nabízí širokou škálu poradenské péče, edukačních a reedukačních programů. Pro žáky se SPU jsou to především tyto:⁴⁶

- Pedagogicko-psychologická vyšetření dětí předškolního věku zaměřená na jejich připravenosti k nástupu školní docházky.
- Depistážní šetření výukových obtíží u žáků na I. stupni ZŠ v oblasti čtení, psaní a počítání.
- Reedukační programy určené žákům se specifickými obtížemi v oblasti čtení a psaní.
- Individuální pedagogicko psychologické vyšetření žáků s výchovnými a výukovými problémy. Součástí vyšetření je: zpráva o vyšetření, v případě potřeby i pomoc při tvorbě a vedení individuálního vzdělávacího plánu pro žáka.

⁴⁶ Ppppraha7a8.cz. Poradenství. [on-line] [zobrazeno 2012-26-1] <http://www.ppppraha7a8.cz/>

- Výběr žáků při jejich umístění do vyrovnávacích, speciálních a specializovaných tříd, speciálních škol a odborná pomoc při integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Nápravná péče u dětí se specifickými poruchami učení pod vedením speciálního pedagoga.
- Semináře a přednášky pro učitele speciálních a specializovaných tříd o problematice specifických poruch učení.

Duha Jasmín

Již 15 let spolupracuje poradna s „dužinou“ (základní článek) sdružení *Duha- Duha Jasmín*. Duha Jasmín dlouhodobě působí při poradně na Praze 7 a pracuje především s dětmi se znevýhodněnou startovní pozicí, zranitelnějšími a sociálně nezralými (většinou se jedná o klienty pedagogicko psychologické poradny- děti s poruchami učení, ADHD, méně úspěšné ve škole, v kroužcích, kolektivu vrstevníků a podobně). Nabízí široké spektrum aktivit, ze kterých si každé dítě (rodič) vybírá dle svých potřeb. Aktivity jsou zaměřené na nácvik sociálních dovedností, zažití pocitu úspěchu, vytvoření nesoutěžní atmosféry, kde se odměňuje především prosociální chování, možnost prožívání pocitů jako „sem patřím“, „tady jsem v bezpečí“, „tady mě nikdo neodsuzuje“ apod. Pravidelně každý týden probíhají skupinové nácviky sociálních dovedností (klub). Jedná se o setkávání uzavřených skupin 10-12 dětí, kde se zábavnou prožitkovou formou seznamují s jednotlivými tématy. Projekt je nazván „Slunečnice“ a od října 2011 se ho účastním jako vedoucí na pravidelných klubových setkáváních probíhajících jednou za týden. Pro tento rok (2011/2012) jsou témata rozdělena do třech tříměsíčních bloků: Rozumím sobě (osobnost, temperament, psychohygienu), Rozumím ostatním (co o nich vím, motivace, vyjádření emocí) a Rozumím vztahům (moje vztahy, dobré vztahy, zpětná vazba).

Projekt Pampeliška

Dále v poradně pracovníci Duhy Jasmín vedou projekt „Pampeliška“, kterého jsem se ve školním roce 2010/2011 také účastnila jako lektorka. Projekt Pampeliška je novou aktivitou od roku 2010. Je zaměřený na individuální vzdělávání a rozvoj osobnosti dětí a mládeže. Účastník projektu se pravidelně setkává s lektorem a podle dohody se zaměřují na problematiku oblasti ve školních předmětech, cizího jazyka nebo osobnostního rozvoje. Lektory jsou proškolení studenti VŠ a VOŠ, speciální pedagogové pod vedením pracovníka PPP.

Základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení

Základní škola se nachází v ulici U Boroviček 1, v Praze 6- Řepy. Zřizovatelem je hlavní město Praha. Je určena žákům, u nichž je diagnostikována některá ze specifických poruch učení. Poprvé jsem tuto instituci navštívila v listopadu roku 2010, kde mě paní ředitelka Mgr. S. P. přijala velmi přívětivě. Odkázala mě na speciálního pedagoga pana Mgr. R. P., který se mi dále věnoval.

Svou činnost zahájila škola 1. 9. 1998 pouze se 6 třídami. Dnes je na škole 10. tříd, které navštěvuje 125 žáků. Škola je určena pouze pro žáky druhého stupně, tedy pro žáky 6. - 9. tříd. Výuka šestých a sedmých ročníků probíhá podle vzdělávacího programu SPUN, Cj_ZSUBP600887/2007. Výuka osmých a devátých ročníků probíhá podle vzdělávacího programu Obecná škola, Č.j. 12 035/97-20.

Personální obsazení školy tvoří: ředitelka školy Mgr. S. P., zástupkyně ředitelky, hospodářka, vedoucí školní jídelny, dva školní speciální pedagogové, deset třídních učitelů, čtyři netřídní učitelé, tři asistentky pedagoga, jedna etopedka a jedna psycholožka. Psycholožka dochází do školy 1 krát za 14 dní a je k dispozici nejen pro potřeby žáků, ale poskytuje konzultace i jejich rodičům. Hlavní přínos péče a podpory školního speciálního pedagoga v rámci SPU je následovný:⁴⁷

- speciální pedagog může provádět depistáže ve třídách ihned, jak se obtíže u žáka objeví, zpracovat kompletní diagnostiku a po dohodě s rodiči začít s dítětem pracovat i bez předchozího vyšetření v PPP, ke kterému může dojít až později, nebo nemusí dojít vůbec
- práce se žáky je systematická, pravidelná a efektivní, aniž by dítě muselo docházet do odborných zařízení mimo školu
- tento systém umožňuje pružně reagovat na aktuální výukové obtíže žáků
- lze snadno vytvořit efektivní zpětnou vazbu učitel – speciální pedagog
- péče v rámci SPU rozšiřuje nabídku služeb, které může škola žákům se speciálními vzdělávacími potřebami nabídnout zvyšuje tak atraktivitu školy pro rodiče žáků, kteří se s obdobnou problematikou setkávají.

⁴⁷ Borovicky.cz. Školní speciální pedagog. [on-line] [zobrazeno 2011-10-5]
http://www.borovicky.cz/?page_id=50

5.1 Analýza dokumentace

PPP

Paní J. B. mi poskytla k prostudování celou složku (kartu) žáka Zdeňka, kterou mají v evidenci poradny. Z té jsem následně zpracovala kazuistiku. Ve složce se nachází veškeré důležité informace o žákovi od jeho prvního kontaktu s poradnou po současnost: úvodní anamnestický dotazník vyplněný matkou, zprávy z odborného vyšetření, individuální vzdělávací plán Zdeňka pro rok 2011/2012, vzájemná emailová korespondence matky s PPP a ZŠ a odborné posudky žáka.

ZŠ

Od pana R. P. jsem také měla k dispozici složku žáka Jiřího, která pro mne byla klíčová ke zpracování kazuistiky. Složka obsahuje veškeré důležité a potřebné informace o žákovi. Nalezneme zde úvodní dotazník, který při příchodu žáka do školy vyplňovali rodiče (či zákonní zástupci). Uváděli zde informace o rodině, rodinou anamnézu (vzdělání rodičů, významné události- rozvod, úmrtí apod.), jaké má žák potíže v oblasti SPU a ADD či ADHD, jeho zájmy, oblíbené/ neoblíbené předměty ve škole atd. Každý příchozí žák podstoupí krátký test na zjištění míry obtíží, se kterými přichází. Test se skládá z krátkého diktátu a čtení nahlas, jde tedy o zjištění úrovně písemného a mluveného projevu. Postřehy z tohoto testu si speciální pedagog zapisuje do zvláštního archu. Test je také založen do žákovy složky. Osobní materiály obsahují i veškeré odborné posudky z PPP, kam žák dochází a informace z předchozích základních škol (z prvního stupně, ZŠ U Boroviček je pouze druhý stupeň) a zprávy z vyšetření.

5.2 Pozorování

Pedagogicko – psychologická poradna

Do Pedagogicko – psychologické poradně pro Prahu 7 docházím jako dobrovolník (vedoucí) na klub „Slunečnice“ (viz výše). Zde se setkávám se žákem Zdeňkem od října 2011 v pravidelných týdenních intervalech. Zdeňkovi je 10 let (v květnu roku 2012 mu bude 11 let). Diagnóza žáka z PPP zní: „Výkyvy v soustředění, zvýšená unavitelnost na podkladě drobného organického oslabení CNS. Průvodní SPU: dysgrafie, dysortografie, rysy dyslexie, obtíže v matematice“.

Další pozorování Zdeňka jsem provedla 21. 3. 2012 odpoledne, při klasické reedukaci s paní J. B.

Základní škola

Pozorování v Základní škole pro děti se SPU, U Boroviček, na Praze 6 proběhlo 13. 4. 2011 v 6B při hodině matematiky, od 8:30 do 9:15 hodin.

Zaměřila jsem se především na žáka Jiřího, jestli je klidný, zda dává pozor a jak se projevuje při výuce v hodině. Jiřímu je 11 let a jeho diagnóza ze ZŠ zní: „Nerovnoměrný vývoj rozumových schopností, syndrom ADHD a dysgrafické a dysortografické obtíže“. Další cíle mého pozorování jsou orientovány na žáky celkově. Jak se chovají v hodině k sobě navzájem a k paní učitelce.

5.3 Řízený rozhovor

Rozhovor mi poskytli pracovníci dvou vybraných institucí. V PPP speciální pedagožka paní Mgr. J. B. a v ZŠ školní speciální pedagog pan R. P. Rozhovory byly strukturované, řízené s otevřenými otázkami. Zaměřila jsem se na klienty institucí, dále na konkrétní metody reedukace poruch učení využívaných v praxi a používané pomůcky. Důležité pro mne bylo také, jak velké je sepětí institucí s rodinou klientů při práci s nimi.

Otázky položené speciálním pedagogům obou institucí:

- Jaké metody a pomůcky reedukace SPU používáte?
- Kdy a jak dlouho probíhají individuální reedukace žáků?
- Jak hodnotíte spolupráci s rodiči žáků a se základními školami?

5.4 Kazuistiky

Vytvořila jsem kazuistiku jednoho vybraného klienta z PPP na doporučení paní J. B., jedná se o chlapce, kterého znám z poradny a se kterým se vídám na pravidelné činnosti v poradně. Ze ZŠ U Boroviček mi pan R. P. vybral chlapce, kterého jsem viděla při běžné práci v hodině na ZŠ. U obou klientů mi byla poskytnuta k nahlédnutí veškerá potřebná dokumentace a případné nejasnosti jsem doplnila otázkami.

6 Získané informace

6.1 Pedagogicko – psychologická poradna

Informace z rozhovoru se speciální pedagožkou Mgr. J. B.

Paní J. B. jsem kladla otázky viz kapitola 5.3. Na otázky odpověděla, popř. mi dala materiál k vlastnímu pročtení (charakteristika programů pro žáky nabízených v poradně).

Náprava SPU

V poradně se nejvíce provádí klasická reedukace čtení, viz Zelinková⁴⁸ (např.: pavučinka – soubor cvičení sluchového vnímání), Pokorná, Jucovičová – Žáčková (např.: interaktivní učebnice českého jazyka) a aplikuje se podle potřeby dítěte. Při reedukaci SPU se pracovníci snaží naučit hlavně rodiče jak s jejich dětmi pracovat. Pár dětí dochází na přímou reedukaci. Diagnostika žáka, tedy setkání s ním i rodiči, trvá přibližně dvě hodiny. První setkání se samotným žákem po diagnostice, trvá jednu hodinu. Každé další sezení v PPP trvá třicet minut.

Využívané pomůcky

Využívané pomůcky jsou převážně: mačkadlo, bzučák, barevné hranoly, miskové počítadlo, čtecí záložka s výřezem, interaktivní učebnice a speciální pracovní listy a sešity, (vše viz příloha 5). Poradna využívá i PC programy: DysCom, ABC do školy, Pravopis.

- **DysCom**

DysCom je počítačový program, který nabízí čtyři oblasti podpory. Jsou to oblasti orientace, čtení, cvičení a slovní druhy, zrakové vnímání a zábavné procvičování.

- **ABC do školy**

Program pro rozvoj zrakového vnímání a rozvoj jazykových dovedností. Je určený pro první a druhý stupeň základní školy.

- **Pravopis**

Program pravopis slouží k procvičování českého pravopisu. Umožňuje důkladné procvičení všech důležitých gramatických zásad českého jazyka.

⁴⁸ Viz kapitola 3.2 Reedukace dyslexie.

Další metody využívané v poradně jsou programy: MAXÍK, KUPOZ, HYPO, KUMOT a FEUERSTEIN.

- **MAXÍK**

Jedná se o program, určený dětem ve věku 5 – 6 let. Lze provádět individuálně i skupinově. U dítěte sleduje schopnost provedení určitého oslabeného výkonu (DOV - dílčí oslabení výkonu) v pěti oblastech smyslového vnímání. Jsou to oblasti sluchového a zrakového vnímání, prostorové orientace, schopnost přepínat mezi těmito způsoby vnímání a schopnost dodržet určité pořadí stanovených úkolů. Optická, akustická a prostorová orientace se dělí do tří vývojových stupňů, které na sebe navazují. Je tedy třeba vždy cvičit napřed oslabení na nižším vývojovém stupni a pak je možnost přejít na další. Poradna nabízí stimulační program pro děti od pěti roků, děti s odloženou školní docházkou, které se připravují na vstup do školy, ale i pro čerstvé školáky, kterým se psaní a čtení ve škole příliš nedaří. Cílem tohoto stimulačního cvičení je změna podmínek, za kterých dítě může podávat lepší výkon. Do tréninku jsou zařazeni rodiče i učitelé, kteří jsou vedeni k pochopení problému dítěte a respektování jeho základních potřeb. Program je vhodný také pro děti s potížemi v učení v prvním a druhém ročníku základní i speciální školy.

Program byl vytvořen na základě dlouholetých zkušeností poradny s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Základem jsou materiály, které jsou součástí akreditovaného programu „Percepční a motorická oslabení ve školní praxi“, který je realizován Mgr. P. B. v OS Prodys Praha. Teoretické podklady jsou čerpány z děl Z. Matějčka, O. Zelinkové, V. Pokorné, D. Švancarové, Z. Michalové, Y. Heyrovské, B. Sindelarové a J. Svobodové.

- **KUPOZ – „Kuncová, pozornost“**

Jedná se o patnáctidenní program pro děti ve věku 8 – 12 let. Autorkou je PhDr. Pavla Kuncová. Je určen pouze pro individuální práci.

Pod odborným vedením speciálního pedagoga nebo psychologa pracuje matka s dítětem doma. Jednou za čtrnáct dní chodí pro materiály, pracovní listy zaměřené na rozvoj zrakové a sluchové paměti, rozvoj sluchové zásoby a rozvoj osobnosti. Každý den matka provádí s dítětem čtyři cvičení, každý den jiná. Úkoly jsou spirálovitě sestaveny od nejjednodušších po složitější.

Příklad: Matka čte dítěti dopravní prostředky - kolo, auto, autobus... Vždy vloží jedno slovo, které tam nepatří, např. židle a dítě musí říct „stop“, když slyší něco, co do dopravních prostředků nepatří. Po té třeba to samé s oblečením. Za 14 práce dítě říká dopravní prostředky, na které si vzpomene.

Cílem je dokončit ta 4 cvičení každý den a dítě povzbuzovat, chválit. Jsou to léčivá cvičení, dítě po dobu 3 měsíců dostává od matky ocenění, že dokončilo práci a při tom se učí pravidelné činnosti, práci a překonávat překážky. Když se stane chyba, nevadí. Chyba je kamarád, nabízí se další možnost řešení a podpora to překonat.

Jde o „terapeutický nástroj“, dítě má maminku jen pro sebe a ta ho vždy chválí za dokončený úkol. Děti to baví, mají to rády, každý úkol je jiný, těší se, co bude dál. V programu jsou různé příběhy, otázky a úkoly, které děti baví.

Používá se tam, kde je potřeba nácvik koncentrace pozornosti a nutnost naučit pracovat rodiče s dítětem.

- **HYPO – „hyperaktivita, pozornost“**

Autorkou je PhDr. Zdena Michalová. Program koncepčně vychází z programu KUPOZ. Po dobu tří měsíců pracuje matka s dítětem. Je zde na rozdíl od KUPOZu sedm úkolů namísto čtyř.

Program je určený pro děti ve věku 6 - 7 let.

Jsou zde cvičení na rozvoj sluchového a zrakového vnímání a koncentrace pozornosti. Dá se provádět individuálně i se skupinou dětí (na rozdíl od KUPOZu). Některé mateřské školy ho provádějí jako předškolní přípravu.

- **KUMOT – „Kuncová, motorika“**

Program pro skupinu dětí ve věku 5 – 8 let. Autorkou je opět PhDr. Pavla Kuncová. Napomáhá k rozvoji motoriky. Pracuje se zde se skupinovou dynamikou. Jde o deset setkání se skupinou a na každém se zpívá písnička o nějakém zvířátku. Lektor (speciální pedagog) dětem pouští např.: „ Polámal se mraveneček“ a povídá si s nimi o mravencích. Jako domácí práci dostane každý nahrávku a na základě poslechu se mu mají vybavit aktivity, které během setkání dělali (podprahové vnímání).

- **FEUERSTEIN**

Jedná se o metodu „Instrumentálního obohacování“. Autorem této metody je rumunský profesor Reuven Feuerstein a je určena žákům od 8 let (horní hranice není určena). Může se provádět individuálně i skupinově⁴⁹.

⁴⁹ Skupinové využití metody má výhodu ve sdílení postupů práce, názorů na řešení úkolů a vytváření aplikací v běžném životě.

Podporuje a rozvíjí kognitivní dovednosti dětí. Program je rozdělen do 20 instrumentů a skládá se z více než 500 stránek cvičení „papír a tužka“. Každý instrument se zaměřuje na specifický kognitivní deficit. Instrumenty jsou: analytická percepce a ilustrace, orientace v prostoru, porovnávání, rodinné vztahy, instrukce, početní postupy a vzory ze šablon, kategorizace, časové vztahy, přechodné vztahy a sylogismy, absurdity, analogie, konvergentní a divergentní myšlení, iluze, jazykové a symbolické porozumění, mapy a auditivní a haptická diskriminace. Důraz je kladen na rozvíjení řeči, vnitřní motivaci a naučit žáky reflektovat své myšlení a vhléd.

Statistika činností speciální pedagožky v PPP

Paní J. B. pracuje v poradně na poloviční úvazek. Pro školní rok 2011/2012 má následující statistiku činností:

- 58 příchozích žáků na reedukaci SPU
- 23 konzultací pro školy
- 7 projektů
- setkání (besedy) s rodiči a dětmi
- 6 depistáží
- 1 týdenní pobytová akce
- 7 stáží studentů
- 1 seminář pro školy

Pozorování

Při pozorování žáka Zdeňka na klubu „Slunečnice“ jsem si všimla, že je převážně veselý a klidný. Často vedoucí i starší děti z klubu objímá, je velmi citlivý. Většinu času má problémy s udržením pozornosti a je „ošivavý“, stále si hraje např. s klíči, mobilním telefonem apod. Při práci se skupinou ho musí vedoucí často napomínat, aby nevyrušoval a snažil se zapojit do činnosti. Pohybové hry hraje velmi rád, ačkoliv by vzhledem k epilepsii, kterou trpí, příliš pohybu mít neměl.

Další pozorování Zdeňka proběhlo 21. 3. 2012 při reedukaci s paní J. B. Setkání probíhalo od 14:30 do 15:00. Zdeněk přišel sám a jako vždy veselý a usměvavý. Na úvod se paní J. B. ptala, jak se má a co je nového ve škole. Dnešní setkání bylo zaměřeno na češtinu, konkrétně na upevňování určování vzorů k podstatným jménům. Zdeněk dostal již dříve

v poradně tabulku se vzory a pády jako pomůcku, kterou může dočasně (3 měsíce) používat ve škole při diktátech apod., než se mu látka zafixuje. V tabulce si měl červeně podtrhat jaká i/y se kde píše. Po té pracovali s pomůckou „DiPo“. Jde o didaktickou pomůcku (viz příloha 5). Zdeněk si stoupl, paní J. B. dala na zem kartičku, která ukazovala na dva sloupky, jeden pro rod mužský životný a druhý pro rod mužský neživotný. Zdeněk postupně dostával do ruky kartičky se slovy a měl je přiřadit do správného sloupce. Dále paní J. B. na zem rozložila barevné kartičky se vzory a Zdeněk opět přiřazoval slova na kartičkách ke vzorům a určoval jaké i/y se bude na konci psát. Při určování se mohl dívat do výše zmíněné tabulky. Často při této práci Zdeněk hádal a volil metodu „pokus, omyl“. Když ho paní J. B. upozornila, ať se dívá do pomocné tabulky, vždy věděl správnou odpověď. Na závěr reedukace pracoval Zdeněk s PC programem (Dyscom), kde opět s pomocí paní J. B., přiřazoval nejprve pádové otázky k pádům a naopak a po té opět doplňoval v programu i/y. Práce na PC Zdeňka bavila i když občas chyboval.

6.2 Základní škola

Informace z rozhovoru se speciálním pedagogem panem R. P.

Panu R. P. jsem také pokládala otázky, viz kapitola 5. 3. Nejprve mi však popsal vzorek žáků ve škole.

Na Základní školu U Boroviček na Praze 6 chodí žáci se středními až těžkými vadami učení a chování. Často to jsou žáci s neurologickými vadami a mnozí chodí na dětskou psychiatrii a neurologii. Mnoho žáků dochází také na logopedii. Ve škole logopedická péče není. U nejtěžších forem vad jsou k dispozici ve škole dva asistenti pedagoga. Na této základní škole jsou vyučovány i žáci s PAS (porucha autistického spektra) konkrétně žáci s Aspergerovým syndromem.

Mnoho žáků je medikováno, nejčastěji pro syndrom ADHD. Ve třídě 6B, kde jsem provedla pozorování, je medikováno jedenáct z dvanácti žáků. Učitelé mají medikaci u sebe pro případ, když si ji žák zapomene vzít doma. Rodiče to vědí a mohou do školy zavolat, aby byly léky žákovi poskytnuty v případě, když mu je zapomněli dát.

K 30. 6. 2011 navštívilo školu 118 žáků v 10 třídách. Škola je specifická právě malým počtem žáků ve třídě. Kapacita tříd je čtrnáct žáků, ale školní sbor se snaží, aby jich bylo ve třídách okolo 12. Učitelé se mohou lépe věnovat všem žákům a jejich potřebám.

Z cizích jazyků je na škole vyučována pouze angličtina a je povinná pro všechny žáky ve škole. Při výuce jsou používány moderní učební pomůcky, včetně interaktivní tabule a dvou počítačových učeben.

Přijímání žáků

Nejprve přijdou rodiče žáků na krátkou konzultaci s vedením školy, vyplní dotazník (osobní a rodinná anamnéza), přihlašovací dokumenty a podepíše generální souhlas s veškerou speciálně pedagogickou a psychologickou péčí. Během září si speciální pedagog vezme žáka na rediagnostiku (test školní zralosti, SPU, přepis s doplňováním a čtení s porozuměním), vypracuje závěr a doporučení v rámci orientační rediagnostiky. S výsledky seznámí třídní učitelku, ostatní učitele, rodiče (případně zákonného zástupce) a na individuální konzultaci se dohodne vhodná forma domácí práce a přípravy. Současně obdrží písemné doporučení (zásady a pravidla).

Náprava SPU

Metody a formy využívané v ZŠ jsou reedukace, kompenzace a stimulace SPU mimo dyskalkulie. Zde prý dochází často k nejasnostem v diagnostice ze strany PPP (potvrzení) a velmi problematické nabídce pomoci v rámci péče a podpory. Rodiče žáků s touto problematikou posílají speciální pedagogové ke dvěma supervizorkám, jedna z nich je paní Mgr. J. B. (speciální pedagožka z PPP pro prahu 7, tedy z druhé instituce, kterou se v práci zabývám) a druhá, speciální pedagožka z PPP pro prahu 3 a 9. Obě dámy spolupracují se školou na pořádaných seminářích, pro pedagogy a rodiče, na téma týkající se právě SPU v různých rovinách a úrovních.

Přímá reedukace ve vyučovacích hodinách neprobíhá. Je zde však úzká spolupráce speciálního pedagoga a učitelů.

Individuální reedukace probíhá během dopoledního vyučování. Speciální pedagogové si berou děti ze tříd. Je tomu přizpůsoben rozvrh a současně je potřeba opravdová spolupráce pedagogů při těchto činnostech tak, aby se nestalo, že žákovi bude probíraná látka chybět. Vše probíhá během první až páté vyučovací hodiny a každá reedukace trvá 40 minut. Na každého žáka vychází přibližně jedenkrát za čtrnáct dní.

Využívané pomůcky

Ve škole jsou využívány výhradně pomůcky z DYS – centra v Praze. Jejich rozmanitost je v rámci zrakového, sluchového vnímání, motoriky, grafomotoriky, prostorové orientace, nácviku koncentrace atd. Jedná se o: bzučák, mačkadlo, pracovní listy a sešity a interak-

tivní učebnice. Vzhledem k praxi jsou požívány i další oxeroxované materiály, získané během let. Oblíbené pana R. P. je vydavatelství Nová škola Brno (učebnice pro jazyk a jazykovou komunikaci, matematiku a její aplikaci, přírodu a společnost, člověka a přírodu). Využívány jsou také PC programy od ARIDA – ABC do školy, Dyscom, Objevitel.

- **Objevitel**

PC program Objevitel je určen pro děti s problémy v matematice. Zaměřuje se na početní představy, seznámení s čísly a početní operace.

Pozorování

Pozorování na Základní škole U Boroviček, Praha 6, se uskutečnilo ve středu ráno 13. 4. 2011 od 8:30 do 9:15 ve třídě 6B. Právě probíhala hodina matematiky s paní učitelkou R. R. Ve třídě bylo dvanáct z dvanácti žáků, tedy plný počet. S panem R. R. jsme si sedli na donesené židle ke dveřím, abychom příliš nerušili výuku. Paní učitelka probírala převody jednotek. Nejprve na tabuli psala jednotlivé míry a převody, dále dle učebnice počítaly děti úlohy, ke kterým psala paní učitelka údaje na tabuli. Jiří byl velmi klidný a po většinu hodiny soustředěný na probíranou látku. Zajímavé situace při hodině byly dvě. Jedna, když dívka sedící ve druhé řadě u okna nebyla schopna odpovědět na dotaz paní učitelky. Byla tázána na úlohu: „Když film trvá dvě a půl hodiny, kolik je to minut“? Dívka evidentně chvíli nedávala pozor a nemohla se zorientovat v příkladu. Paní učitelka trpělivě stále psala na tabuli „Jedna hodina má šedesát minut, dvě hodiny mají sto dvacet minut, kolik minut mají dvě a půl hodiny“? Mnoho dětí výsledek vědělo, hlásilo se a velmi chtělo říct odpověď. Dokonce jeden spolužák dívce nadával, ve smyslu, že je hloupá. Paní učitelka na to rychle zareagovala a zvýšeným hlasem chlapci řekla, ať je tiše a všem žákům řekla: „Nehlaste se, Klárka na to přijde“. Po dlouhém a trpělivém vysvětlování dívka příklad vyřešila. Dále hodina probíhala již v klidu.

Ke konci hodiny mě pan R. P. vybídl, ať si přisednu na chvíli k žákovi s dyslexií, dysgrafií, dysortografií a dyslalií multiplex, o kterém jsme před návštěvou třídy mluvily (potýká se ve třídě se šikanou). Žák byl překvapen, ale s ochotou mi půjčil sešit pro nahlédnutí a odpověděl mi na několik otázek. Opět jsem si sedla vedle pana R. P. Další zajímavý moment nastal, když právě tento žák jako první vypočítal příklad, zadaný k samostatné práci paní učitelkou. Jeden z jeho spolužáků, sedící za ním, ho významně pochválil a nastavil mu ruku k plácnutí. Sama paní učitelka k němu také přišla, potřásla mu rukou a pogratalovala. Žák z toho měl velkou radost. Žáci se mou návštěvou nenechali rušit, i paní učitelka byla vstřícná.

Dle mého názoru, je výuka zde na škole oproti klasickým základním školám výrazně rozdílná. Především v malém počtu žáků ve třídě a přátelském přístupu učitelů k žákům.

7 Kazuistiky vybraných žáků

7.1 Kazuistika I.

Jméno: Jiří X.

Věk: 12 let

Jiří navštěvuje Základní školu pro žáky se specifickými poruchami učení U Boroviček 1, Praha 6 - Řepy. Tato škola je pouze od 2. stupně. Jiří chodí do 6B, je zde tedy prvním rokem. Žije v Praze pouze s matkou.

Vstupní vyšetření

Vstupní vyšetření pro nástup do školy prováděl školní speciální pedagog pan R. P. U Jiřího byl zjištěn velký neklid. Při diktátu výrazně překotné a nesmyslně vysoké tempo, výrazné specifické a gramatické chyby a nesoustředěnost. Psycholog doporučil uvolňování s relaxačními technikami, velmi pomalé tempo, které by pomohlo také trénovat pozornost a paměť. Čte ve větách, poměrně plynule, obtíže má pouze ve složitých výrazech. Jiří dosud nebyl medikován, tomu se speciální pedagog velmi divil a medikaci doporučil. Od listopadu roku 2011 je již medikován (Ritalin).

Osobní a rodinná anamnéza (vyplněno matkou v září 2010)

Iniciátorem příchodu do školy byla matka. Učinila tak kvůli synovým poruchám čtení a na doporučení pedagogicko – psychologické poradny. Důvodem docházení do poradny byly dysortografické, dysgrafické obtíže a syndrom ADHD. Dále měl Jiří vady řeči. Jiří je v evidenci PPP pro Prahu 6.

Rodina je neúplná, chlapec v péči matky, která je bez zaměstnání, rozvedená. Otec zemřel v roce 2009. Matka i otec dosáhli středoškolského vzdělání. Jiří nemá sourozence. S žádnými příbuznými nežijí ve společné domácnosti. Nástup do základní školy byl odložen o rok na žádost rodičů. Prospěch hodnotí matka jako dobrý, bez snížené známky chování. Jiřího baví přírodopis a nebaví Anglický jazyk. Domácí přípravu sám nezvládá, pracuje za pomoci matky. Je velmi kamarádský.

Jiří občas trpí bolestmi hlavy a zažívacími potížemi. Projevuje se hyperaktivností, impulzivitou, pasivitou, drzostí, nesamostatností a nesoustředěností. Ve volném čase ho baví rybaření, válečná a vojenská technika (auta), počítač a příroda.

Významné události v rodině: rozvod rodičů, nový partner v rodině, úmrtí v rodině, stěhování.

Pedagogicko – psychologická poradna

Ve sledování poradny je chlapec od roku 2005 pro nerovnoměrný vývoj rozumových schopností, syndrom ADHD a dysgrafické a dysortografické obtíže. Díky těmto obtížím docházel také do specializované třídy. Aktuální úroveň verbálních rozumových schopností se projevuje v pásmu lehčího podprůměru. Nelze však zcela vyloučit negativní vliv výše uvedených mimointelektových činitelů (snížená sebedůvěra, příznaky ADHD). Tento výsledek představuje zhoršení oproti poslednímu sledování. Jako závěr uvedla poradna, že se jedná o přetrvávající projevy syndromu ADHD, v písemném projevu dysgrafické a dysortografické obtíže. Jiří má snížené sebevědomí. Na své neúspěchy v učení reaguje tendencí vyhnout se aktivitám, které se mu tolik nedaří. Náročný je pro něho i přechod na odlišný systém práce v běžné třídě oproti třídě specializované. Jedná se o posudek z poradny z roku 2009 platný do konce 6. ročníku, neboť v červnu vypršela platnost předchozího odborného posudku.

V poradně bylo i s přihlédnutím k závažnosti vývojových poruch navrženo pokračovat v integraci žáka do běžné třídy a to do konce 6 ročníku školní docházky.

Základní škola

- Od Školního roku 2010/11 navštěvuje Jiří Základní školu U Boroviček. Mimo školní vyučování, dochází Jiří na individuální reedukaci jednou týdně k panu R. P.
- Rok 2007/8 - 2009/10 chodil do ZŠ Jaroslava Seiferta (Vlkova), Praha 3, kde chodil do specializované třídy a i mimo vyučování měl, na doporučení PPP pro Prahu 6, péči dvakrát třicet minut za týden (pro nápravu SPU a ADHD).
- Školní rok 2005/6 – 2006/7 Jiří navštěvoval ZŠ Jana Ámose Komenského na Praze 6. V první třídě měl na vysvědčení v prvním pololetí pětkrát známku 2, dvakrát známku 1 a ve druhém pololetí čtyřikrát známku 2 a dvakrát známku 1. Ve druhé třídě měl v prvním pololetí dvakrát známku 3, dvakrát známku 2 a třikrát známku 1, ve druhém pololetí měl dvakrát známku 3, čtyřikrát známku 2 a jednou známku 1.

Prognóza

Kazuistika byla zpracovávána v loňském školním roce, kdy Jiří navštěvoval třídu 6B. Nyní je v 7B. Medikace u něj byla během roku několikrát upravována, v současnosti se vše upravilo na snesitelnou míru. Na konci šestého a na začátku sedmého ročníku měl obtíže

s chováním a spolužáky. Medikace bude potřeba i nadále, ovšem stav se mění každý měsíc a nedá se určit, zda bude opět měněna, či půjde zcela vysadit. Co je opravdu podstatné, je výborně spolupracující maminka, která vše vnímá jako pomoc svému synovi a se školou maximálně spolupracuje.

7.2 Kazuistika II.

Jméno: Zdeněk X.

Věk: 10 let

V evidenci Pedagogicko – psychologické poradny pro Prahu 7 je od 1. 10. 2009, kdy přišel s matkou. Důvodem bylo zhoršení prospěchu po změně školy. Zdeněk pochází z Prahy 3. Na prvním vyšetření byli tedy v PPP pro Prahu 3, ovšem matka se zde nepohodla se speciálním pedagogem a PPP změnila. Ve vyšetření z PPP pro Prahu 3 bylo uvedeno, že žák trpí epilepsií a je sledován na neurologii na Proseku.

Vyšetření žáka v PPP pro Prahu 7

Úvodní vyšetření proběhlo na žádost matky pro výukové obtíže a zhoršení prospěchu po změně školy. První vyšetření proběhlo 1. 10. 2009. Matka nejprve podepsala souhlas s poskytováním osobních údajů. Výsledky vyšetření znějí: „*Výkyvy v soustředění, zvýšená unavitelnost na podkladě drobného organického oslabení CNS. Průvodní SPU: dysgrafie, dysortografie, rysy dyslexie, obtíže v matematice*“. Pro žáka byla doporučena střední míra podpůrných opatření. Další doporučení poradny:

Rozsah specifické vývojové poruchy učení:

- k zařazení do režimu speciálního vzdělávání
- k čerpání zvýšených finančních prostředků

Návrh organizační formy vzdělávání:

- individuální integrace v ZŠ
- skupinová integrace: v případě volné kapacity zařazení do mikrotřídy

Navrhnutá péče školního speciálního pedagoga pro nápravu SPU. Doporučený rozsah péče je jedenkrát týdně 45 minut. Vhodné používat kompenzační pomůcky (mačkadlo, bzučák apod.) Porucha se nejvíce promítá do českého jazyka, anglického jazyka a v předmětech kde se píše, kreslí a rýsuje.

Dle vyšetření z dat 2. 2. 2012, 26. 5. 2010., 1. 10. 2009 je evidentní, že se v diktátech zlepšilo např. změkčování a ubylo specifických chyb, ale zhoršily se pravopisné chyby s přibývajícím látkou ve škole, které je na Zdeňka mnoho. Paní J. B. tedy se Zdeňkem systematicky provádí nápravu čtení a dysortografie a pracují na vytváření gramatického portfolia.

Rodinná anamnéza (vyplněno matkou v r. 2009):

Rodiče jsou od r. 2006 rozvedeni. Zdeněk se s otcem pravidelně stýká. Matka je vyučena. Otec má středoškolské vzdělání a pracuje jako úředník. Žák žije v bytě velikosti 1+1 pouze s matkou.

Osobní anamnéza:

Při narození váha 3100g a délka 50cm. Zdeněk 14 dní navštěvoval jesle. Od 3 let dobrá adaptace v MŠ. Problémy s výslovností *r, ř*. Úkoly píše s matkou, příprava do školy trvá okolo dvou hodin. Zdeněk má kombinovanou formu poruch učení, kterou ještě zhoršuje epilepsie. Bere léky, ale epilepsie u něj způsobuje časté výpadky pozornosti.

Základní škola:

Do první třídy nastoupil Zdeněk v roce 2007. Na jakou školu bohužel není v kartě žáka uvedeno, matka totiž přišla s chlapcem do poradny, když byl na ZŠ Špitálské, kam přešel ve 3. ročníku. Změna školy byla nutná kvůli stěhování a právě na nové škole se Zdeněk výrazně zhoršil v prospěchu.

Prognóza

Dle paní J. B. Zdeněk jistě potřebuje speciální péči do konce druhého stupně základní školy. Má kombinovanou poruchu učení, umocněnou epilepsií, která způsobuje výpadky pozornosti a je pro něj těžké se po dlouhou dobu soustředit.

Zlepšily se dysgrafické a dysortografické obtíže. Dle kontrolních vyšetření v PPP je viditelné zlepšení v úbytku specifických chyb v diktátech v oblasti rozlišení měkkosti, tvrdosti, délky slov a rozlišení hranice slov. Naopak přibylo gramatických chyb, proto paní J. B. Pracuje s žákem na vytváření gramatického portfolia.

Závěr

V úvodu bylo stanoveno několik cílů mé bakalářské práce. Jak bylo řečeno, zaměřila jsem se na specifické vývojové poruchy učení, nejvíce na dyslexii, dysgrafii a dysortografii, na jejich příčiny a projevy a následnou reedukaci.

Během zpracování tématu jsem měla k dispozici dostatek ověřených a objektivních pramenů, které se touto problematikou zabývají. Díky tomu se mi podařilo sestavit komplexní přehled soustavy specifických poruch učení, jejich vzniku, jak se projevují a nastínit metody speciální nápravy. Také jsem mohla s pomocí pramenů sestavit a předložit systém péče o žáky se SPU v České republice.

Díky spolupráci s Pedagogicko – psychologickou poradnou pro Prahu 7 a Základní školou pro děti se SPU na Praze 6 a ochotě jejich pracovníků se mi podařilo splnit cíle vytyčené v úvodu. Tak bude možné zodpovědět otázky uvedené v úvodu této práce.

Prvním cílem praktické části mé práce bylo detailně představit dvě instituce pracující s dětmi se SPU. Obě výše zmiňované instituce jsem navštívila mnohokrát od května roku 2010 a s PPP spolupracuji i nadále. To mi umožnilo je v páté a šesté kapitole této práce opravdu podrobně prezentovat.

Dalším cílem bylo analyzovat jejich metody nápravy SPU. Činila jsem tak na základě rozhovorů se speciálními pedagogy obou institucí a pozorování v nich. Zásady nápravy poruch učení se převážně shodují. ZŠ používá více tištěného materiálu (pracovní listy a sešity) oproti PPP, která více využívá pomůcky určené k nápravě SPU (viz níže). Zjistila jsem, že se věnují stejným problémům v oblasti SPU, kromě nápravy dyskalkulie. To mě velmi překvapilo. V Základní škole pro děti se SPU na Praze 6 se nápravě dyskalkulie nevěnují. Pan Mgr. R. P. mi sdělil důvod, kterým je problematiska diagnostika z pedagogicko – psychologických poraden, se kterou žáci na školu přicházejí a velmi problematické nabídce péče a pomoci. Zde dochází k rozdílným názorům ze strany PPP a ZŠ. Podle názoru paní Mgr. J. B., speciální pedagožky z PPP, v současnosti už takový problém v diagnostice dyskalkulie není. Jen je velmi důležitá spolupráce speciálního pedagoga a psychologa. V obou institucích probíhá individuální reedukace. V ZŠ mají žáci tu výhodu, že se nápravě věnují v dopoledních hodinách trávených ve škole. Žáci z klasických základních škol, docházející na reedukaci do poradny, tím musejí reedukací trávit ještě odpolední hodiny ve volném čase. Paní Mgr. J. B. to řeší občasným docházením za žákem do jeho základní školy. ZŠ provádí nápravu SPU se žákem přibližně jednou za 14 dní. PPP volí intenzitu setkání, dle potřeby žáka.

Posledním cílem této práce bylo sestavit kazuistiky dvou vybraných žáků. S pomocí speciálních pedagogů z vybraných institucí se mi podařilo vybrat shodný vzorek žáků: stejná věková kategorie a obdobné obtíže (dyslexie v širším smyslu a další obtíže, u Zdeňka epilepsie a u Jiřího syndrom ADHD). U kazuistik jsem se zaměřila na zjištění zlepšení a zhoršení projevů SPU a dalších obtíží. Zdeněk má viditelné zlepšení v úbytku specifických chyb v diktátech v oblasti rozlišení měkkosti, tvrdosti, délky slov a rozlišení hranice slov. Přibylo však u něj gramatických chyb v diktátech. U Jiřího je sledováno spíše chování a v závislosti na něm se měnící medikace. Rozdíl u obou chlapců je v přístupu matky. Zdeňkova matka problémy se školou řeší vždy útočně. Oproti tomu Jiřího matka se školou maximálně spolupracuje.

První z vytyčených otázek v úvodu zní: V jaké míře kladou dané instituce důraz na spolupráci s rodinou dítěte se SPU? Mohu s jistotou odpovědět, že obě instituce kladou obrovský důraz na spolupráci s rodinami dětí při nápravě SPU. ZŠ má v tomto směru výhodu, jelikož je zde možnost častějších schůzek rodičů s učiteli a speciálním pedagogem. V PPP se speciální pedagožka snaží naučit především rodiče, jak s dítětem pracovat. Rodiče mají možnost se na PPP obrátit kdykoliv budou potřebovat, ale nekonají tak příliš často v praxi. Cílem obou institucí je, aby rodiče žáků pochopili, jak je důležité se o problémy dětí zajímat a pomáhat jim v jejich zvládnutí.

Další otázka, kterou jsem si položila v úvodu je: Využívá PPP a ZŠ shodné metody reedukace SPU? Na danou otázku jsem již částečně odpověděla. Náprava se liší ve vybraných pomůckách. ZŠ používá hodně pracovních listů, učebnic a materiálů z nakladatelství Nová škola. Shodné pomůcky využívané v obou institucích jsou: mačkadlo, bzučák, pracovní listy a sešity a interaktivní učební pomůcky. PPP navíc využívá barevné hranolky pro nápravu dyskalkulie, učební pomůcku DiPo a tabulku Logico Piccolo. Další shodné metody jsou PC programy DysCom a ABC do školy. PPP navíc využívá PC program Pravopis a ZŠ PC program Objevitel, kterým aspoň částečně nahrazuje reedukaci dyskalkulie.

Poslední otázka vytyčená v úvodu: Jak jsou spolu schopné obecně spolupracovat pedagogicko-psychologické poradny a základní školy pro děti se SPU? Během probíhajícího šetření jsem zjistila, že PPP a ZŠ již dlouhodobě spolupracují. Paní Mgr. J. B. je supervizorkou ZŠ a spolupracuje s ní na seminářích pro pedagogy a rodiče. Co se týká obecné spolupráce pedagogicko – psychologických poraden a základních škol, zde se názory speciálních pedagogů rozcházejí. Podle pana Mgr. R. P. děti často přicházejí z poradny s nepřesnou diagnózou. Paní Mgr. J. B. naopak uvádí, že spolupráce se školami funguje a s třídními učiteli vychází zpravidla velmi dobře.

Cílem mé práce nebylo hodnotit, která z institucí používá vhodnější systém nápravy SPU a má lepší výsledky, ale detailně obě instituce představit a seznámit se se způsoby jejich práce. A to se mi podle mého názoru podařilo.